

Cinege

Vasi Madártani Tájékoztató

13. szám

Ornithological Newsletter of Vas County

The 13th issue

Szerkesztette:

Gyurácz József

Editor:

J. Gyurácz

Szombathely

2008

Breuer György (1887-1955) emlékének

To the memory of György Breuer

ISSN 1416-6356

ISSN 1786-2000 on-line változat

Kiadja a

***Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület**

I. Chernel Ornithological and Nature Conservation Society

(MME 8. Sz. Vas megyei Csoportja, The Vas County group of MME/BirdLife Hungary)

9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., www.chernelmte.extra.hu, www.fw.hu/chernelmte

Prof. Dr. Gyurácz József

elnök/president

Dr. Bánhidi Péter

titkár/secretary

Horváth Ildikó

gazdasági vezető/economic secretary

Barbácsy Zoltán

Lőrincz Csilla

alelnök/vice-president

Jene Sándor

Kelemen Tibor

titkár-helyettes/deputy secretar

Tartalom

EGYESÜLETI ÉLET	Oldal
Visszatekintés 2008-ra	5
TERMÉSZETVÉDELEM	
<i>Varga László</i> : Átalakuló állami erdőgazdálkodás Vas megyében	7
<i>Gruber Ágnes</i> : A vetési varjú (<i>Corvus frugilegus</i>) helyzete Vas megyében	13
<i>Barki Márta</i> : A Chernel-kerti odútelep 2008-ban	17
MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA	
<i>Bánhidi Péter, Gyurácz József</i> : Madárgyűrés a Tömördi Madárvártán 2008-ban	20
<i>Kóródi Andrea, Gyurácz József, Bánhidi Péter</i> : A kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>) őszi vonulása Tömördön	23
<i>Gergelics Sándor, Gyurácz József, Bánhidi Péter</i> : A kormos légykapó (<i>Ficedula hypoleuca</i>) őszi vonulása Tömördön	28
<i>Hittaller Anna, Gyurácz József, Bánhidi Péter</i> : A fekete rigók (<i>Turdus merula</i>) zsírraktározása az őszi vonulási időszakban	31
<i>Varga László</i> : Az utolsó szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>)?	34
<i>Dankovics Róbert</i> : Herpetológiai adatgyűjtés Vas megyében, 2008	35
<i>Kovács Péter, Szinetár Csaba</i> : Újabb adatok a Tömördi Madárvárta környékének pókfaunájához V. A Kis-tó magassásosának (<i>Caricetum vesicariae</i>) talajlakó pókfaunája	37
<i>Illés Péter</i> : A kövi rák (<i>Austropotamobius torrentium</i>) újabb előfordulása a Kőszegi-hegységben	41
KRÓNIKA	
<i>Gyurácz József</i> : Beszámoló az MME VII. Tudományos Üléséről	42
<i>Gyurácz József</i> : A hazai madárgyűrés centenáriumának nyitórendezvénye	43
TERMÉSZETVÉDELMI NEVELÉS	
Lőrincz Csilla: Madarász Ovi, 2008	44
Lőrincz Csilla: Környezeti nevelés egyesületünkben	45
A <i>Chernel István</i> Madártani és Természetvédelmi Egyesület támogatói 2007-ban	47

Contents

SOCIETY LIFE	Pages
Looking back on 2008	5
CONSERVATION	
<i>László Varga</i> : Transforming state sylviculture in Vas County	7
<i>Ágnes Gruber</i> : The situation of the Rook in Vas county	13
<i>Márta Barki</i> : Nest-box colony in the Chernel Garden in 2008	17
MONITORING ON THE FAUNA AND FLORA	
<i>Péter Bánhidi, József Gyurácz</i> : Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2008	20
<i>Andrea Kóródi, József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Autumn migration of the Blue Tits in Tömörd	23
<i>Sándor Gergelics, József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Autumn migration of Pied Flycatcher in Tömörd	28
<i>Anna Hittaller, József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Fat accumulation of the Blackbird in autumn migration	31
<i>László Varga</i> : The last Roller ?	34
<i>Róbert Dankovics</i> : Herpetological survey in Vas County, 2008	35
<i>Péter Kovács, Csaba Szinetár</i> : New Data about the Fauna of Spiders at the Bird-observatory of Tömörd IV.	37
<i>Péter Illés</i> : New occurrence of Stone Crayfish in the Kőszeg Mountains	41
CRONICLE	
<i>József Gyurácz</i> : Report on the 7 th Scientific Conference of the BirdLife Hungary	42
<i>József Gyurácz</i> : Report on the Open Meeting of the Centenary of Hungarian Bird Ringing	43
ENVIRONMENTAL EDUCATION	
<i>Csilla Lőrincz</i> : Ornithological Kindergarten 2008	44
<i>Csilla Lőrincz</i> : Environmental education in our society	45
Supporting organizations of the <i>István Chernel</i> Ornithological and Nature Conservation Society in 2008	47

EGYESÜLETI ÉLET

Visszatekintés 2008-ra

Looking back on 2008

The article lists the projects in 2008. Those not mentioned in the rest of the newsletter are: general assembly in January, participation in the 7th Scientific Meeting of BirdLife Hungary at Baja, Birds' Christmas in December, applications for funding.

2008. január 19-én rendezték meg 50 fő részvételével a hazai madárgyűrűzés centenáriumának nyitórendezvényét a kőszegi Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban. A közgyűlés elfogadta az egyesület 2007. évi pénzügyi beszámolóját, a 2008. évi munkatervét és költségvetését. A közgyűlés után Mesterházy Attila tartott előadást Sierra Leone-ban végzett természetvédelmi munkájáról és utazásairól.

2008. március 20-án a Madarak és Fák Napja országos vetélkedő területi fordulóját Kelemen Tibor szervezte Szombathelyen, amelyen 12 csapat vett részt.

Március 31-től április 8-ig rendezték meg a tavaszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Táborunkat. Áprilisban negyedszer indítottuk el az Állandó Ráfordítású Helyek madármonitoring és madárgyűrűzési programunkat a Tömördi Madárvártán. A Madarász Suli és Madarász Ovi nevelési programunk keretében havonta két alkalommal rendeztünk foglalkozásokat.

Az MME tavaszi küldöttközgyűlésén Kárpáti László Vas megyét.

A költési, vegetációs időszakban folyamatosan végeztük a fehér gólya, vetési varjú és kételtű állományfelméréseket, valamint a florisztikai adatgyűjtéseket. Szükség esetén megtettük a védelmi intézkedéseket, tárgyalásokat. Július 30-tól november 11-ig 10. alkalommal folyamatosan működött az őszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Táborunk. A program állandó alkalmazottja Szabolcs Alex és Bánhidi Márton volt. A Savaria Egyetemi Központ biológia szakos hallgatói ökológia terepgyakorlatuk egy részét idén is a madárvártán töltötték. A rétek karbantartását ez évben kézi kaszával és motorfűrészsel végeztük. Az idei madárgyűrűzést is vidám bulival zártuk.

Október 7-8-án a tömördi tó környékére szervezett madármegfigyeléssel bekapcsolódtunk az Európai Madármegfigyelő Nap akcióba. Az MME VII. Tudományos Ülésén és a VI. Országos Gyűrűzőtalálkozón (Baja, 2008. október 25.)

Gyurácz József képviselte csoportunkat, aki két tudományos előadás mellett a Tömördi Madárvártán végzett madárgyűrés és madárvonulás-kutatás 2008. évi eredményeiről is beszámolt.

A téli madáretetéshez idén 12 q napraforgót osztottunk szét aktív tagjaink között. December 27-28-án a Madárkarácsony megrendezésével búcsúztunk az óévtől.

A kutatási és védelmi tevékenységünk anyagi háttérének biztosításához több pályázatot készítettünk 2008-ban is. Ezek közül a Nemzeti Civil Alaphoz benyújtott pályázatunk kapta a legtöbb támogatást. A Vonuló Madarakért Alapítványtól 11 függönyhálót kaptunk. Ez évi tevékenységünkről is többször hírt adtunk különböző lapokban, rádiókban, tévékben.

Tagtársainknak köszönjük áldozatkész segítségét és további eredményes munkát kívánunk!

A *Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége

Barátcinege (*Parus palustris*)

TERMÉSZETVÉDELEM

Átalakuló állami erdőgazdálkodás Vas megyében

Varga László

erdőművelési előadó, Szombathelyi Erdészeti Zrt.
9700 Szombathely, Saághy István u. 15.; e-mail: vargal@szherdeszet.hu

L. Varga: Transforming state silviculture in Vas County

The forest management based on the natural processes and the concept of the sustainable development characterize the new principles first of all. One of the opportunities of the new view of application Pro Silva method, the essence of which, that the ecological and the economy viewpoints prevail equally in the course of the farming.

Az erdészek tevékenységét az elmúlt időszakban számos alkalommal érte kritika a nyomtatott és az elektronikus sajtóban, s ezek a kritikák rossz fényt vetettek az egész erdész társadalomra, sőt azt is sugalmazták, hogy éppen az erdészekről kell féltetni az erdőt.

Ez az utóbbi állítás teljes képtelenség, hiszen az erdész egész életét az erdő szolgálatának szenteli, s erre esküt is tesz. Magyarán az erdő helyett azonban nézzük meg, hogyan szolgálják az erdőt, milyen módon törekszenek javítani munkájuk minőségét a vasi erdészek, mindenekelőtt a Szombathelyi Erdészeti Zrt. munkatársai.

Kár lenne azonban tagadni, hogy az elmúlt évtizedekben olyan irányelvek is vezérelték az erdőgazdálkodást, melyeknek hatása napjainkban is érvényesül, sőt a jövőben is láthatjuk még nyomait. Ilyen, ún. fafaj-politikai irányelv volt, pl. a fenyvesítési- vagy cellulóznyszer program. Ezek megtervezése és végrehajtása népgazdasági érdekből történt, s az erdészek feladatuk kapták, egyéb mellett, az ország igényeinek kielégítését fenyő-fűrészárúval, vagy éppen cellulóz alapanyaggal. E feladatok végrehajtása gyakorlatilag csak vágásos üzemmódban, mindenekelőtt tarvágással történhetett, melynek egyenes következményeként erdeinket mesterségesen kellett (kell) felújítanunk, ami viszont egykorú, teljes záródású állományt, nemritkán monokultúrát eredményez. A tarvágás kedvezőtlen hatásait e helyütt nem kell részleteznem, madártannal, természetvizsgálattal foglalkozó ember számára ez nyilvánvaló.

Tudnunk kell azonban azt is, hogy erdész elődeink számára e feladatok végrehajtása nem volt könnyű munka, különösen, ha azt is látjuk, hogy az elmúlt mintegy 60 év során sikerült az ország erdősültségét 12%-ról 20%-ra növelni, sőt időközben a korábbi évszázadokban létrejött ún. rontott erdők (tuskósarjak,

legeltetés következtében leromlott talajú állományok stb.) átalakítása is megtörtént. Köszönet illeti őket lelkiismerettel végzett munkájukért, s nem vádaskodás. Nem a mai kor felfogása szerint kell tevékenységüket minősíteni!

Vas megyében mindig meghatározó szerepe volt az erdőgazdálkodásnak, hiszen erdősült megyének számítunk, az erdőterületek aránya napjainkban 29%. Az ipar faalapanyaggal történő ellátásának feladatát is talán nálunk vették legkomolyabban, és ennek eredményeként mintegy 10 évig, egyedül Vas megyében léteztek az ún. ipari erdők, melyeknél több tíz hektáros erdőrészek kerültek kialakításra, rövid vágásfordulót alkalmaztak, a munkák végrehajtását teljes körűen gépesítették, felújításuk pedig döntő többségben erdeifenyővel, kisebb részben vörös tölgyvel, ill. akác-sarjjal történt. Érdekes adalék e témához, hogy a felújítások megoldása érdekében magtermő erdeifenyő plantázsokat létesíttek, magpergető üzem épült, hatalmas csemetekertekben történt a csemetetermelés, sőt nagy teret kapott a konténeres csemetetermelési módszer alkalmazása is. A rend kedvéért megjegyzem, a plantázsok és a magpergető ma is létezik, de már létezik kocsányos- és kocsánytalan tölgy plantázs is, igyekezvén ellensúlyozni a makktermés bizonytalanságát.

A '90-es évek elején már nyilvánvalóvá vált, hogy az addig folytatott erdőgazdálkodási gyakorlat tovább nem folytatható, új szemlélet szükséges. A változást a rendszerváltoztatásnak nevezett politikai folyamat is segítette. A tarvágás és a mesterséges erdőfelújítás meghatározó nagyságrendű alkalmazása egyebek mellett azt is eredményezte, hogy az erdészek szakmai ismeretei e feladatok végrehajtására terjedtek ki, s a változást mindenekelőtt az ő szemléletmódjuk alakításával kellett kezdeni. A szemléletváltás része az alaposabb erdőismeret, a természetes folyamatok megfigyelése, de a változás szükségességének megértése is. A szemléletváltás folyamata megkezdődött, napjainkban is tart, és látjuk, nem egyszerű átesni rajta.

A XXI. század elején már tapasztalhattuk, hogy lényeges irányváltás történt az erdőgazdálkodás területén. Köszönhető ez az 1996. évi erdőtvénynek, de a természetvédelemről szóló törvény hatása is nyilvánvaló. Az irányváltás végrehajtásában a Szombathelyi Erdészeti Zrt. élen jár, s a vagyonkezelésébe tartozó 47400 ha állami tulajdonú erdőterületen törekszik az elvek gyakorlatban történő alkalmazására. Az új elveket mindenekelőtt a folyamatos erdőborítás, a természetes folyamatokra alapozott gazdálkodás és a fenntartható fejlődés fogalma jellemzi. Az új

szemlélet egyik alkalmazási lehetősége a Pro Silva módszer, melynek lényege, hogy az ökológiai és az ökonómiai szempontok egyaránt érvényesülnek a gazdálkodás során. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. valamennyi erdészeti igazgatósága területén, 2005-ben kísérleti jelleggel ki lettek jelölve Pro Silva erdők, s az első ún. lékkialakítások meg is történtek. A Szombathelyi Igazgatóság területén (42,3 ha) Kőszegen, a Szentgotthárdi Igazgatóság esetében (55,6 ha) Csörötneken és Nagyrákoson, a Sárvári Igazgatóságnál (37,7 ha) Bejczygyertyánoson, míg a Vasvári Igazgatóság kezelésében álló erdőben Hosszúperesztegen és Vasalján található Pro Silva erdeink. Az erdőállományok változásának nyomon követése, a felújulás vizsgálata és az eredmények értékelése folyamatosan történik, az Erdészeti Tudományos Intézet bevonásával.

Az új irányelvek az erdőtervezés folyamatába is beépültek, melynek első gyakorlati eredménye a Vasvári Erdészeti Igazgatóság 2007-ben készített új erdőterve, amelyben már üzemi méretekben szerepelnek az átalakító üzemmódú erdőtömbök (1.437,56 ha), és kisebb mértékben a szálaló üzemmódú erdő (122,07 ha) is megjelenik. Hangsúlyozom, ez már nem kísérlet, ez üzemtervi előírás!

Az átalakító üzemmód lényege, hogy a jelenleg még kedvezőtlen szerkezetű, korú, záródású, fafaj-összetételű állományokat kell átalakítanunk olyan erdőkké, melyekben már a természetes folyamatokra alapozva biztosítható a folyamatos erdőborítás, gazdasági haszonvétel mellett. A szálaló üzemmódú erdőben azonnal érvényesíthetjük az új irányelveket. A Sárvári Igazgatóság új erdőterve 2009-ben készül el, s már előzetesen ki lett jelölve 1500 ha erdőállomány átalakító üzemmód bevezetésére, a Szentgotthárdi Igazgatóság új erdőterve 2010-ben fog elkészülni, míg a Szombathelyi 2011-ben. Ez utóbbiak esetében az átalakító vagy szálaló üzemmódú erdők területe várhatóan jóval nagyobb lesz, hiszen a tervezett területek magukba foglalják az Őrségi Nemzeti Park és a Kőszegi Tájvédelmi Körzete legnagyobb részeit is.

Itt jegyzem meg azt a nagyon fontos adatot, hogy a Szombathelyi Erdészeti Zrt. által kezelt erdők 35%-a természetvédelmi terület. Ebből a tényből azonban nem az következik, hogy valamiféle ellentét alakult ki az erdészek és a természetvédelem munkatársai között, hanem az, hogy megtanultunk együtt dolgozni erdeink megóvása és a természetvédelem területén. Itt említem meg, mert gyakran meglepedezünk róla, hogy az első természetvédelmi jogszabálynak az 1879. évi első erdőtörvényt tekintjük,

az 1935. évi második erdőtörvényben, Kaán Károly erdőmérnök pedig már önálló fejezetben foglalkozott a természet védelmével.

Meg kell emlékezni e helyütt a szúkárosításról is, mely számunkra napjaink egyik legnagyobb megoldandó feladatát jelenti. Mi erdészek úgy véljük, a klímaváltozás hatására – tudjuk ennek létezésé ma is vitatott – az elmúlt évek oly nagymértékben csökkent a csapadék mennyisége, hogy különösen a talaj felső rétege gyakorlatilag teljesen kiszáradt. A csapadékhiányt tetézte a hőség és a relatív páratartalom jelentős csökkenése is. A kedvezőtlen (abiotikus) hatások, de még inkább a másodlagosan fellépő szúkárosítás (biotikus hatás) elsősorban lucfenyveseinket sújtotta, mely hetek alatt egész erdők pusztulását okozta és okozza továbbra is. Lehet most a nem megfelelő helyre ültetett lucosokat említeni, ám ennek nem sok értelme van, s 50 – 100 évvel ezelőtt nem is volt igaz. Most a szúkárosítás felszámolása a feladat és jegyezzük meg, óriási értékvesztés mellett. A kényszerből letermelt állományok helyére alapvetően tölgyeseket ültetünk, bár ez mindig nem is lehetséges, mert nincs elég makk és csemete. Az Őrségben vagy a Kőszegi-hegységben járó, erdőszerető emberek számára ez nem vigasz, ők megrendülten és gyakran felháborodva tapasztalják a megváltozott táj képét. Nem vigasz számunkra, hogy felújítjuk az erdőket, mert a most elültetett tölgyek csak beláthatatlan idő múlva nyújtanak enyhét adó árnyat - unokáik számára. Az sem lehet vigasz, hogy nekünk, erdészek számára talán még jobban fáj elpusztult erdeink sorsa...

A lucosoknál, mint madármegfigyelő, megjegyzem még azt is, ne feledkezzünk meg arról, hogy a lucosok létezésé tette lehetővé több madárfaj megtelepedését is erdeinkben, s félő, a jövőben egyre kevesebb fészkelő királykát (*Regulus regulus*, *R. ignicapillus*), fenyvesekhez kötődő cinegét (*Parus ater*, *P. cristatus*, *P. montanus*) vagy keresztcsőrűt (*Loxia curvirostra*) figyelhetünk meg a vasi erdőkben.

Röviden a vadgazdálkodásról. Erdő nincs vad nélkül, és vad sincs erdő nélkül, de nem mindegy, mennyi és milyen vad él erdeinkben. A természetes folyamatokra alapozott gazdálkodás magas vadlétszám esetén csak vadkárrelhárító kerítések alkalmazásával valósítható meg, vagy a vadállomány mennyiségét kell drasztikus csökkenteni. Ez utóbbi megoldás feszültséget okoz az erdő- és a vadgazdálkodó között, mely az Erdőgazdaság esetében több területen is egybeesik. Saját üzemi vadászterületeinken automatikusan kerítjük a felújítandó területeket, ennek költségét vállalnunk kell erdeink sikeres felújulása érdekében.

A címben szereplő átalakulást jelzi az is, hogy az erdők rendeltetésének felsorolásánál, mi erdészek is első helyre a védelmi rendeltetést soroljuk, amelyben meghatározó a természetvédelmi rendeltetés, majd a közjóléttel folytatjuk, s a végére hagyjuk a gazdasági rendeltetést (fatermesztési cél).

Nem akarok persze képmutató lenni, tudom jól, tudnunk kell valamennyiünknek, hogy faanyagra szükségünk van és szükségünk is lesz, sőt legyen minél inkább szükségünk (CO₂ lekötés egyik módja), de nem mindegy az, hogyan termeljük meg a felhasználandó faanyagot. Erre a hogyanra adandó válaszadás az átalakuló erdőgazdálkodás egyik fő feladata.

Szintén az átalakulást jellemzi, hogy az Erdőgazdaság kezelésében álló erdők fajfaj-összetétele milyen irányban változott. Nos, csak a legutóbbi tíz év során a korábban preferált, ám természetvédelmi szempontból nem kívánatos, fenyők aránya a korábbi 46%-os arányról 39%-ra csökkent, ezen belül a lucfenyő aránya 9%-ról 5%-ra (szúkárosítás), míg a tölgyek aránya 18%-ról 28%-ra növekedett, mely természetvédelmi szempontból mindenképpen kedvezőnek mondható.

A kezdő mondatra gondolva, fontosnak tartom, hogy a közvélemény hiteles tájékoztatást kapjon az erdészek munkájáról, s ne rövid és nem kellően tárgyilagos újsághírek, vagy pillanatnyi benyomások alapján ítélik meg tevékenységünket. A társadalomban az erdészekről kialakult kép pontosítására, árnyalására nyújt lehetőséget a közjóléti erdőgazdálkodás keretében végzett munkák. Bízunk abban, hogy a kikapcsolódást, felüdülést kereső kirándulók, turisták parkerdeinket (Kőszeg, Szombathely, Csepreg, Vasvár, Szajk, Bártás-tó, Hímfa, Haricsa, Celldömölk) járva, megállva autóspihenőinkben (Jánosháza, Csipkerek, Vasvár, Nádasd), vagy megcsodálva a Jeli Arborétum rododendron-virágpompáját, észreveszik, hogy ezeket a közjóléti erdőket is erdészek hozták létre, és továbbra is biztosítják fennmaradásukat.

Részen szintén közjóléti feladatainknak történő megfelelést hivatott szolgálni az Erdőgazdaság új székhelye, a Saághy István Erdészeti Információs Központ, melynek létrehozása közösségi célokat is szolgált, s parkjában – Saághy park – tanösvényt és a gyermekek számára akadálypályát is elhelyeztünk. A park a tanösvény segítségével erdei iskolai foglalkozás megtartására is alkalmas, hiszen információt nyújtunk az erdei élővilágról, a vadnyomokról, a madárvédelemről, a fa szerkezetéről, az erdő- és rakásolt fa méréséről, a park pedig számos fa- és cserjefaj bemutatását teszi lehetővé.

Közjóléti munkáink sorába tartozik a Stájer-házi Erdészeti Erdei Iskola és Múzeum fenntartása és működtetése a Kőszegi-hegységben. Az Erdőgazdaság 1996-ban alakította ki az Erdészeti Múzeumot az egyik XVIII. században épített erdészházban, míg a másik ilyen épületben, 2002-ben készült el az Erdei Iskola, s a 2004-ben felépített Szálló tette teljessé az objektumot. Az erdei iskola megnevezésében hangsúlyosan szerepel az „Erdészeti” megkülönböztetés, hiszen itt mi, erdészek igyekszünk bemutatni az erdőt, a maga teljességében, és munkánkat is meg kívánjuk ismertetni az érdeklődőkkel. Egyaránt fogadunk óvodásokat, iskolásokat, vagy akár felnőtt csoportokat is, de legszerencsésebb, ha ötnapos programot szolgáltatathatunk, elsősorban általános iskolások számára. Foglalkozásaink keretében a legnagyobb hangsúlyt a természetismeret-bővítés kapja, igyekszünk minél több növényt és állatot élőhelyükön belül megmutatni, de foglalkozunk a légkörrel, a talajjal, a vizekkel, egyszóval a termőhellyel, továbbá növénytársulásokkal és erdőtípusokkal is egyaránt. Számomra nyújt tág teret az ismeretbővítés területén, ha térképekről, a tájékozódásról tarthatok foglalkozást, mert ekkor kitérőt tehetünk a földrajz, a történelem, a hadászat, stb. területére is, de végül egy átfogó képet igyekszem nyújtani térképek ismeretéről. A térképismeret az erdész számára alapvető fontosságú, hiszen pl. a térkép az üzemtervnek is szerves része. A foglalkozások és túrák keretében minél több ismeretet igyekszünk átadni az erdőgazdálkodásról, a vadgazdálkodásról, továbbá részletesen foglalkozunk természetvédelmi ismeretek nyújtásával is. A kedvenc foglalkozás viszont egyértelműen a madárgyűrés, melynek során a gyerekek megsimogathatnak, sőt elengedhetnek madarakat, ezáltal közvetlen kapcsolat jön létre köztük és a természet között, s erre alapozva, bármilyen más tárgyú ismeretanyag közvetítése, már sokkal egyszerűbbé válik. Egy kézben tartott széncinege segítségével megbeszéljük annak élőhelyét, elterjedését, fészkelését, de közben elmondhatom azt is, mire kell az erdésznek odafigyelnie a cinege védelme érdekében. Ilyenkor ismertetem, pl. a gyérítések jelentőségét, de azt is, mi a szerepe az odvas és elhalt fáknak az erdei életközösségben. Elmesélem ilyenkor a vonuláskutatás történetét is, különös tekintettel a kőszegi vonatkozásokra, és ismét tehetünk egy kis képzeletbeli utazást a madarak vándorlásának kapcsán.

Végezetül remélem, mindenki számára nyilvánvaló, hogy tényleg nem az erdészekről kell féltetni erdeinket, mert mi ugyan talán nem mindig tudatosan, de szinte

magától értetődően védjük a természetet, bár lehet, egy kicsit a magunk módján tesszük azt.

A vetési varjú (*Corvus frugilegus*) helyzete Vas megyében

Gruber Ágnes

Fertő-Hanság és Órségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siska szer 2.,

Á. Gruber: The situation of the Rook in Vas County

In 2001 the Rook was put under protection in Hungary. The breeding population's decrease did not stop despite the protection. 5561 breeding pairs were in 1982, only some 420-450 pairs were breeding in the last years in Vas County. The change of number of the breeding Rooks of Vas County from 2003 to 2008 was summarized in the table.

A 2009-es esztendőre, az eddigi szokástól eltérően, az MME Országos Elnöksége két madárfajt választott meg az Év madarának, a vetési varjút (*Corvus frugilegus*) és a kék vércsét (*Falco vespertinus*). Vas megyében csak egyik faj, a vetési varjú, költ. A vetési varjú telepesen költő madár, amelynek kolóniáit kisebb facsoportokban, fasorokban, ligetes erdőkben és parkokban találhatjuk. A vetési varjú állománya az 1980-as évek elején országos szinten a negyedmilliót is meghaladta, ma kevesebb mint a tizede, Magyarországon 20.000-25.000 pár költ. Vas megyében is hasonló a csökkenés aránya, a költő párok száma 1982-ben 5561 pár volt [A vetési varjú (*CORVUS FRUGILEGUS L., 1758*) Nyugat-Magyarországon – Faragó Sándor], ma csupán mintegy 420-450 pár költ.

Az egykori jelentős egyedszám azokat, akik nem látták e faj ökológiai jelentőségét, szerepét, arra ösztönözte, hogy a varjak meggondolatlan és kíméletlen irtásába kezdjenek. Pedig számos írást találhatunk a régi könyvekben, folyóiratokban is, amelyek a vetési varjú hasznosságát dicsérik. Például BREHM - Az állatok világa című könyvben ezt olvashatjuk: „Angliában azt tapasztalták, hogy azokon a vidékeken, ahol az összes vetési varjakat kipusztították, több egymás után következő évben rossz volt a termés és így aztán észre tértek az emberek és kímélték őket.” A vetési varjú alapvetően mindenevő, növényi részeket, magvakat, gyümölcsöket is, de leginkább rovarokat, férgeket, kisebb gerinceseket fogyaszt, így például nagy

mennyiségű mezőgazdasági kártevő rovar, egeret, pockot pusztít el. A tavaszi fiókanevelési időszakban előszeretettel táplálja utódait „tejesedő” magvakkal, amellyel mezőgazdasági károkat okozhat a nagyobb mennyiségű madár táplálkozása. Azonban leginkább csak ott tudja kiszedni az elvetett kukoricát, ahol az nem kerül kellően mélyre. A varjak okozta kártétel különböző módszerekkel jelentős mértékben csökkenthető, így például, ha a vetési varjú telep közelében nem kukoricát vetnek, vagy a helyes agrotechnológia betartásával, megfelelő kármegelőzési tevékenységet végeznek. A varjútelep közelében a napraforgó, kukorica magok, magtörmelék, rostalja elterítésével odacsalhatjuk a madarakat, mert ha tehetik, inkább ezt szedik fel, mintsem keményen dolgozzanak a földben megbúvó vetőmagért. A vetési varjak kártételének megelőzése lehetséges emberi jelenléttel, védőháló felhelyezésével, valamint különböző hangriasztós, illetve a madárriasztó „músas”, madárriasztó lézer, illetve a „FireFly” módszerek kombinálásával, melyekhez az illetékes nemzeti park igazgatóság és a vadászati hatóság engedélye szükséges.

A pusztítás azonban nem csak a vetési varjakat érintette negatívan. Számos madárfajra jellemző, hogy maga nem bajlódik a fészeképítéssel, hanem más madárfajok által készített helyet foglal el, „bérel ki” a költés idejére. Az egyik legjelentősebb ezek közül a fokozottan védett kék vércse, amely szintén jellemzően telepesen költ, s a vetési varjak elhagyott fészkeit foglalja el, általában a varjúfiókák kirepülése után. A kék vércse költőállományának léte függ a vetési varjú állományoktól. Hazánkban található a Föld egyik legjelentősebb kék vércse állománya, s a faj fennmaradása szempontjából nélkülözhetetlen a vetési varjútelepek megőrzése. A két faj szoros összetartozása miatt kerültek megválasztásra 2009-ben együtt az Év madara címre. Szintén ebben a sorban említhetjük a vörös vércsét és az erdei fülesbaglyot is. Fészekkészítők hiányában csökkent a társalakó fajok állománya is. Mindezen folyamatok tették szükségessé, hogy 2001-ben a vetési varjú védelem alá helyezték.

A vetési varjak nagyobb tömegeinek megjelenése a téli időszakra tevődik, mert ekkor a települések környékén tartózkodnak a költő állományok sokszorosát kitevő telelő állományok, amelyek északi és keleti területekről érkeznek Magyarországra. A fészkelő egyedek eltávolítása nem oldja meg ezt a problémát.

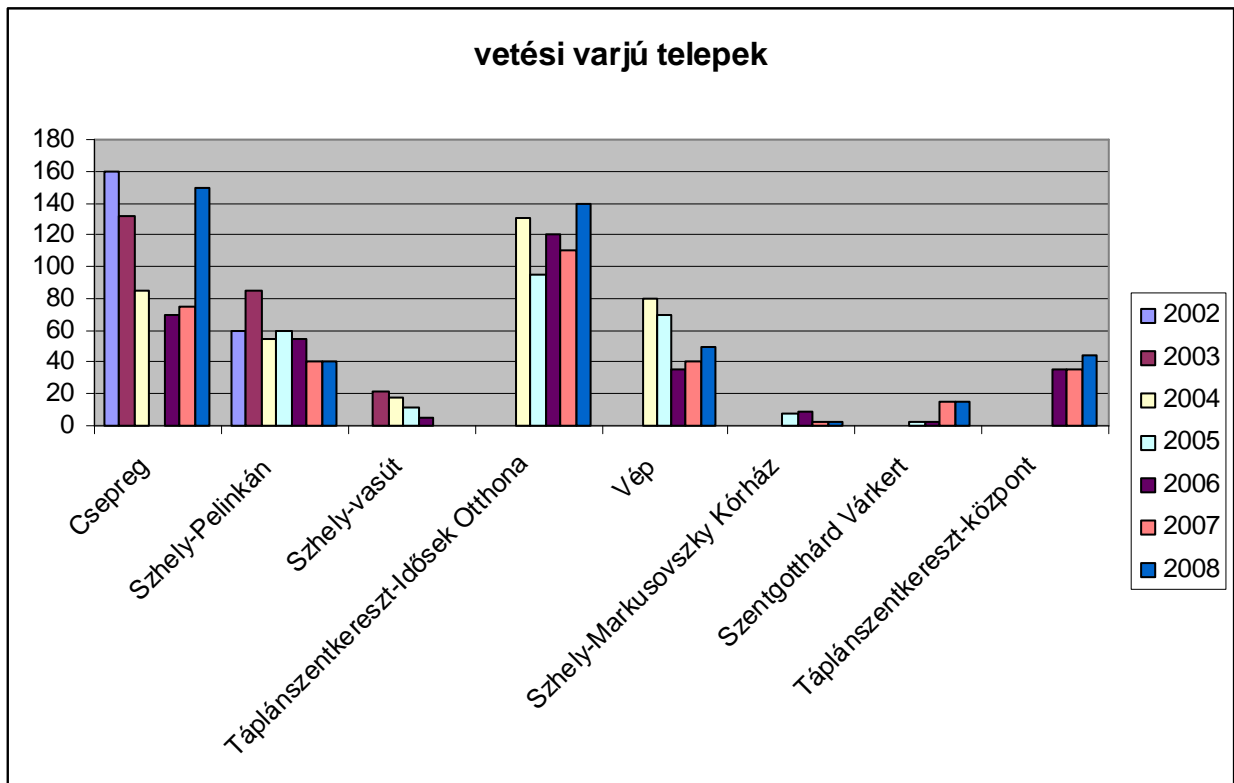
A védelem ellenére az állomány csökkenése nem állt meg, s a folyamatos üldöztetések következtében egy másik probléma is jelentkezett: a maradék állomány a nagyobb védettséget biztosító lakott területekre húzódott. Itt azonban szintén nem

látják őket szívesen. A városi parkokban, fasorokban sok múlik az emberi tolerancián, hogy hajlandóak vagyunk-e elfogadni őket. A mezőgazdasági területekről a terményekben okozott kártétel miatt elűdözték őket, de ezáltal bekergették őket a településekre, ahol viszont a „zajongás és szemetelés” a „probléma”. Meg kell tanulnunk együtt élni ezekkel az élőlényekkel, ahelyett, hogy felelőtlenül, veszélyeztetve több más fajt és ökológiai kapcsolatot újból elűdözzük őket. A parkok, fasorok azon részei, ahol a madarak költenek, elkerülhetőek, lekeríthetőek, költésük korán befejeződik, így mire mi emberek is kikíváncozunk egy sétára, már tovább is áll a kolónia. Csak a később jövő társbérőik, mint az erdei fülesbaglyok maradnak, hisz a varjútelep az ő otthonuk is.

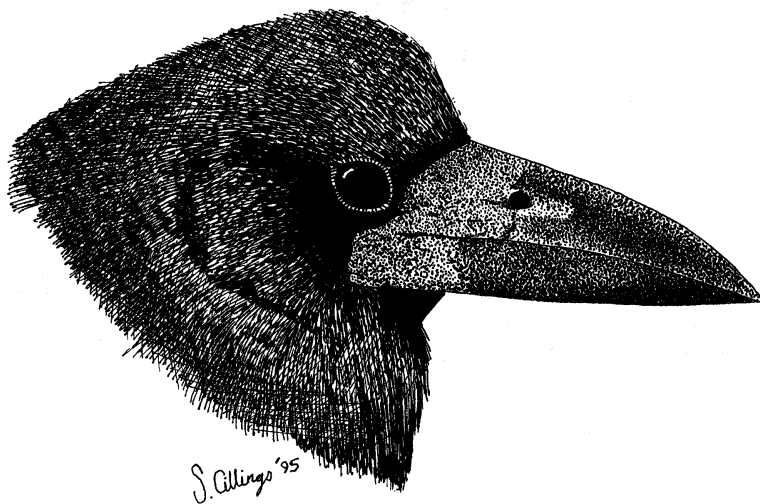
Jelenleg egész Vas megyében csupán mintegy 420 pár vetési varjú költ. Minden telep (8) települések belterületén, parkokban található 6 településen.

A szombathelyi Pelikán-parkban szintén vetési varjúból álló költőkolónia található. Szombathelyről 1980-ból van adatunk, amikor 228 pár, 1981-ből, ekkor 300 pár (egy telepen) és 1982-ből, amikor 225 pár (két telepen) költött [A vetési varjú (*CORVUS FRUGILEGUS L.*, 1758) Nyugat-Magyarországon – Faragó Sándor]. Ezzel szemben az utóbbi évek felmérései során csupán 50-85 pár költését tapasztaltuk. A Pelikán-parkban található fészektelepen költő madárállomány az elmúlt években igazgatóságunk által elkészített felmérések alapján folyamatosan csökken, 2007-ben már csak mintegy 41 párra becsültük. Fontos tudni, hogy minden évben kerül be erdei fülesbagoly fióka a kőszegi Chernel-kert madármenhelyére a Pelikán-parkból. Az elmúlt 3 évben két kis költőtelep szűnt meg Szombathelyen. A Vas megyei telepek alakulását az utóbbi néhány évben az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Csepreg	160	132	85	-	70	75	150
Szombathely-Pelikán-park	60	85	55	60	55	41	40
Szombathely -vasút		22	18	11	5	0	0
Táplánszentkereszt-Idősek Otthona			130	95	120	110	140
Vép			80	70	35	40	50
Szombathely -Markusovszky Kórház				7	9	3	3
Szentgotthárd Várkert				3	2	15	15
Táplánszentkereszt-központ					35	35	45
Összesen							443

A vetési varjak sorsa attól függ, hogy képesek lesznek-e az emberek elfogadni jelenlétüket, megfelelően kezelni őket mind a településeken, mind a külterületeken. A megfelelő szemlélet kialakításában, a madarak fontosságának, ökológiai szerepének megismertetésében a természetvédőknek, madarászoknak fontos szerep jut, s ezért kérjük, segítse minden madárbarát ezt a munkát, ha alkalma nyílik rá.

Vetési varjú (*Corvus frugilegus*)

A Chernel-kerti odútelep 2008-ban

Barki Márta

9737 Bük, Ifjúság útja 50., e-mail: barkim@freemail.hu

M. Barki: Nest-box colony in the Chernel Garden in 2008

In total, 11 pairs of Great Tit, 4 pairs of Blue Tit, 2 pairs of Common Redstart, 4 pairs of Tree Sparrow and 1-1 pairs of Nuthatch and Wryneck bred successfully in 2008. The 2008 was a good year, many nestlings flew out, but the injury of the woodpeckers was considerable.

Az elmúlt három évhez hasonlóan folytattam az odúlakó madarakkal kapcsolatos kutatásokat Kőszegen a Chernel-kertben.

A tavasz ismét az odútelep felújításával kezdődött, hiszen a télen és az elmúlt években számos odú nyílását kitágították a harkályok, s szükségessé vált a nyílások visszaszűkítése 32 ill. 28 mm-re. Néhány nyílást hagytam 40-50 mm-esen, mert megfigyeléseim szerint ezeket harkályok használják (bár költés még nem volt). A szűkítéshez PVC padlódarabokat használtam. Ez rugalmas, könnyen készíthető rá nyílás, olcsó, kihelyezés néhány szeggel könnyen megoldható, s nem utolsó sorban szükség esetén könnyen cserélhető is. Ezt a módszert most alkalmaztam először, de az első tapasztalatok biztatóak. Egyetlen problémája, hogy a harkályok könnyen kikezdi, és ilyen módon nem nyújt plusz védelmet a fiókáknak. (A fakopáncs a deszkaodút is kikezdi, csak ahhoz több időre van szüksége.) A cinegét nem zavarta ez az újfajta anyag, sőt több olyan odúban költöttek, amelyben az elmúlt években a nagy nyílás miatt nem.

A javításhoz tartozott még néhány eternit odú aljának gipsszel való kiöntése is.

Az idei év jónak volt mondható, hat faj egyedi összesen 28 fészekaljnyi (131db) fiókát neveltek. (2007-ben 29 fészekben volt 130 fióka.)

A széncinege (*Parus major*) 14 fészekbe rakott tojásokat, melyek közül egy 8 tojásosat elhagytak, 2 fészekben pedig a fiókák pusztultak el. Költési sikerük a 11 sikeres költésre nézve 61%-os (a tojások 61 %-ából kikelt fióka repült ki), a kikelt fiókák 73%-a repült ki. Ez azt jelenti, hogy átlagosan 7,13 tojás/fészek, 6,29 kikelt fióka/fészek, 4,45 kirepült fióka/fészek.

A kék cinegék (*Parus caeruleus*) négy fészekben raktak 9-11 tojást, s sikeresen fel is neveltek 29 fiókát. A költési sikerük a mezei verébhez hasonló, a kikelt fiókák 82%-a kirepült.

A kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*) két odúban nevelt 7 ill. 5 fiókát. Mindkét esetben az összes kikelt fiókát fel is nevelték! Fészket több odúban is rakott, de költés csak kettőben volt. A K3-asban valószínűleg váltófészkek volt, míg a 17-ben költetni próbált, de egy harkály által kedvelt odút választott, s az összetörte a tojásait. A 17-től pár méterre lévő 9. odúban pedig a csupasz aljaton volt egy tojás.

A csuszka (*Sitta europaea*) egy odúban nevelt 6 fiókát. Érdekes, hogy a tavalyi odúját választotta ismét. Ez nem jellemző rájuk, inkább, ha tehetik, új, tiszta odút választanak.

A nyaktekercs (*Jynx torquilla*) is a már bevált fészkelőhelyét kereste fel ismét, annak ellenére, hogy tavasszal át lett helyezve, s a nyílás vissza lett szűkítve.

Most kerti rozsdafarkú elhagyott fészket volt kénytelen kiszórni, tavaly pedig széncinegét. A lerakott 8 tojásból 7 fióka kelt ki, de mindössze csak 3 repült ki.

A mezei verebek (*Passer montanus*) négy odút foglaltak el, s összesen 9 fészkealjnyi fiókát neveltek. A két „hagyományosan” verébodúban (5. éve általuk lakott) 3-3 költés volt, míg a 29.-ben 2, a 49.-ben egy. Az átlagos tojásszám az öt, de négy ill. hat tojás is lehet egy-egy helyen. A párok által rakott tojások száma költésenként állandó maradt. Megfigyeltem, hogy a verebeknél kisebb az elpusztult fiókák aránya, a tojások 88%-ából fióka kel ki, s ezek 84%-a kirepül.

A korán kezdődő költés a korai (megszokottnál előbbi) fészkealjokon meg is látszott: a széncinege első fészkealjainál talán a hideg miatt volt nagyobb pusztulás. Összességében jó év volt, sok fióka repült ki, de a harkályok „kártétele” ismét jelentős: több elpusztult fióka, tojás, szétvert odúk. A nyílásszűkítőn még lehet javítani, hogy nagyobb biztonságot nyújtson, s a folyamatos ellenőrzést is folytatni kell. (a költések adatait lásd a táblázatban).

Nyaktekercs (*Jynx torquilla*)

faj	odú száma	típus	kitettség	tojás (db)	kikelt	kirepült	tojásrakás kezdete	kirepülés napja
					fiókák száma (db)			
Parus major	1	B	É	6	6	4	5. 29.	7.2.-3.
Parus major	2	B	ÉK	6	6	5	6. 1.	7.6.-10.
Parus major	4	B	D	7	7	0	3. 31.	-
Parus major	10	B	K	7	4	4	4. 7.	5.21-28.
Parus major	13	B	D	8	8	6	4. 6.	5.14.-21.
Parus major	18	B	K	7	3	3	4. 12.	5.17.-21.
Parus major	30	B	K	8	8	7	4. 6.	5.14.-16.
Parus major	37	B	Ny	8	-	-		
Parus major	44	B	K	9	8	5	4. 10.	5.17.-21.
Parus major	K1	B	Ny	7	3	3	5. 28.	6.28-7.10.
Parus major	K5	B	DNy	9	8	4	4. 2.	7. 12.
Parus major	K7	B	DK	6	6	0	5. 6.	-
Parus major	K9	B	É	10	10	5	3. 25.	5.7.-14.
Parus major	K9	B	É	3	3	3	5. 19.	6.20.-26.
Parus caeruleus	K4	A	DK	9	8	8	4. 12.	5.21.-25.
Parus caeruleus	3	B	Ny	11	10	8	4. 7.	5.21.-28.
Parus caeruleus	16	B	DNy	11	8	4	4. 13.	5.21.-28.
Parus caeruleus	36	A	DK	9	9	9	4. 8.	5. 17.
Passer montanus	27	B	ÉK	6	6	6	4. 15.	5. 17.
Passer montanus	27	B	ÉK	6	6	4	5. 23.	6.20.-22.
Passer montanus	27	B	ÉK	3	3	1	7. 5.	8.3.-4.
Passer montanus	28	B	DK	5	5	3(5?)	4. 16.	5.14.-16.
Passer montanus	28	B	DK	5	5	5	5. 20.	6.11.-17.
Passer montanus	28	B	DK	5	5	4	6. 23.	7.20.-22.
Passer montanus	29	B	K	4	2	2	4. 16.	5.12.-14.
Passer montanus	29	B	K	4	2	1	5. 18.	6.10.-15.
Passer montanus	49	B	É	5	4	4	5.15.-17.	6.11.-15.
Jynx torquilla	38	B	K	8	7	3	6. 19.	7.19.-25.
Ph. phoenicurus	38	B	K	7	7	6(7?)	5. 1.	6. 4.
Ph. phoenicurus	46	A	DK	5	5	5	?	7. 15.
Ph. phoenicurus	9	B	K	1	csak 1 tojás volt, fészek sem			
Ph. phoenicurus	17	B	É	fészek és eltört tojások				
Sitta europaea	43	B	DNy	7	6	6	3. 26.	5.7.-10.

MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA

Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2008-ban

Bánhidi Péter¹ – Gyurácz József²

1: 9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

2: Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet

9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjzosi@ttmk.nyme.hu

P. Bánhidi, J. Gyurácz: Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2008

This year the Constant Effort Sites (CES) program has been continued which started in 2004. We ringed 278 birds of 33 species during days of CES. Besides the CES program a one-week whole spring bird-ringing camp was organized. A total of 351 specimens of 28 species were ringed. The autumn camp lasted from 27th July until 8th November. A total of 7076 specimens of 85 species were ringed and 1446 specimens of 55 species were recaptured. The camps were very popular.

A tavaszi madárvonulás vizsgálatára március 29-től április 6-ig szerveztünk tábort. A kilenc nap alatt 28 faj 351 példánya kapott gyűrűt és 84 visszafogás volt.

A következő a fészkelési időben történő – már mindenki által CES (Constant Effort Site) - nek ismert – vizsgálat volt. Április 15. és július 15. között kilenc alkalommal történt napi 6 órás gyűrűzés. A programot 2004-ben indítottuk. Örvendetes, hogy azóta más gyűrűzők is bekapcsolódtak a munkába, így egy-egy embernek kevesebb időráfordítást jelent. Az eredmények: 33 faj 278 példányát jelöltük meg és 67 visszafogás volt.

Az őszi tábor július 26-án kezdődött és egészen november 9-ig tartott. Ez volt a tizenegyedik Actio Hungarica tábor Tömördön. A hálók helyek 11 éve standard-ek, számuk sem változik. Noha 2008-ban az egyesületnek nem volt alkalmazottja, a tábor idejére sikerült találni két állandó embert. Bánhidi Márton és Szabolcs Alex látták el a feladatot. A már hagyományos vadásztanulói hetesi szolgálat ebben az évben sajnálatos módon az alacsony tanulói létszám miatt nem működött. Várhatóan azonban 2009-ben ismét megoldható lesz.

Ez évben is meghirdettük a nemzetközi madármegfigyelő napokat október 4-5-én. A két nap alatt számos érdeklődő látogatta meg a madárvártát.

Óvodák és iskolák körében egyre népszerűbb program a tábor meglátogatása, ami jó dolog, de már komoly szervezést igényel, hogy mindenki jöhessen, de ne legyen mégse egyszerre ott 30-40 gyerek. A gyerekcsoportok előzetes bejelentkezés alapján érkeznek.

Faj	Tavaszi vonulás 2008. III. 29 – IV.6.	CES Tavaszi vonulás-költési időszak	Őszi vonulás 2008. VII. 27 - XI. 8.
1. barátcinege (<i>P. palustris</i>)	-	6	18
2. barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	19	56	865
3. barázdabillegető (<i>M. alba</i>)	-	-	1
4. berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	-	-	8
5. búbos cinege (<i>P. cristatus</i>)	-	1	-
6. cigánycsuk (<i>S. torquata</i>)	5	-	47
7. citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	1	-	127
8. cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	-	2	13
9. csicsörke (<i>S. serinus</i>)	-	-	2
10. csilpcsálfűzike (<i>Ph. collybita</i>)	33	27	376
11. csíz (<i>C. spinus</i>)	-	-	4
12. csuszka (<i>S. europaea</i>)	1	2	12
13. egerészölyv (<i>B. buteo</i>)	-	-	1
14. erdei fülesbagoly (<i>A. otus</i>)	-	-	1
15. erdei pinty (<i>F. coelebs</i>)	6	1	77
16. erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	-	-	56
17. erdei szürkebegy (<i>P. modularis</i>)	35	-	182
18. énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	-	4	50
19. énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	11	7	122
20. fekete rigó (<i>T. merula</i>)	9	4	268
21. fenyőpinty (<i>F. montifringilla</i>)	-	-	15
22. fenyőrigó (<i>T. pilaris</i>)	-	-	4
23. fenyvescinege (<i>P. ater</i>)	-	-	36
24. fitiszfűzike (<i>Ph. trochilus</i>)	3	9	79
25. foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	-	2	60
26. függőcinege (<i>R. pendulinus</i>)	1	-	3
27. fülemüle (<i>L. megarhynchos</i>)	-	1	20
28. fűj (<i>C. coturnix</i>)	-	-	7
29. füstifecske (<i>H. rustica</i>)	-	7	170
30. guvat (<i>R. aquaticus</i>)	-	-	3
31. gyurgyalag (<i>M. apiaster</i>)	-	-	15
32. hamvas küllő (<i>P. canus</i>)	-	-	1
33. házi rozsdafarkú (<i>Ph. ochruros</i>)	1	-	33
34. házi veréb (<i>P. domesticus</i>)	-	-	1
35. hegyi billegető (<i>M. cinerea</i>)	-	-	2
36. hegyi fakusz (<i>C. familiaris</i>)	2	-	11
37. karvaly (<i>A. nisus</i>)	-	-	2
38. karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	-	3	10
39. kenderike (<i>C. cannabina</i>)	-	-	21
40. keresztcsőrű (<i>L. curvirostra</i>)	-	-	2
41. kerti geze (<i>H. icterina</i>)	-	1	38
42. kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	-	4	88
43. kerti rozsdafarkú (<i>Ph. phoenicurus</i>)	-	-	19
44. kékbegy (<i>L. svecica</i>)	-	-	1
45. kék cinege (<i>P. caeruleus</i>)	18	23	1009
46. kis fakopács (<i>D. minor</i>)	-	-	7
47. kis légykapó (<i>F. parva</i>)	-	-	1
48. kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	-	9	152
49. kis sárszalonka (<i>L. minimus</i>)	-	-	1
50. kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	-	2	91
51. közép fakopács (<i>D. medius</i>)	-	-	2
52. macskabagoly (<i>S. aluco</i>)	1	-	-
53. meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	2	5	49

54. mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	-	14	156
55. mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	8	-	55
56. molnárfecske (<i>D. urbica</i>)	-	-	131
57. nádirigó (<i>A. arundinaceus</i>)	-	-	1
58. nádi sármány (<i>E. schoeniclus</i>)	1	2	122
59. nádi tücsökmadár (<i>L. luscinioides</i>)	-	1	3
60. nagy fakopács (<i>D. major</i>)	-	3	8
61. nagy fülemüle (<i>L. luscinia</i>)	-	-	4
62. nyaktekerccs (<i>J. torquilla</i>)	1	6	20
63. ökörszem (<i>T. troglodytes</i>)	1	-	48
64. örvös légykapó (<i>F. albicollis</i>)	-	-	3
65. őszapó (<i>Ae. caudatus</i>)	4	2	68
66. réti pityer (<i>A. pratensis</i>)	-	-	2
67. réti tücsökmadár (<i>L. naevia</i>)	-	3	23
68. rozsdás csuk (<i>S. rubetra</i>)	-	-	16
69. rövidkarmú fakusz (<i>C. brachydactyla</i>)	1	-	12
70. sárgabillegető (<i>M. flava</i>)	-	-	1
71. sárgafejű királyka (<i>R. regulus</i>)	3	-	467
72. sárszalonna (<i>G. gallinago</i>)	-	-	2
73. seregély (<i>S. vulgaris</i>)	-	1	146
74. sisegő fűzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	-	-	32
75. süvöltő (<i>P. pyrrhula</i>)	-	-	41
76. szajkó (<i>G. glandarius</i>)	-	-	15
77. széncinege (<i>P. major</i>)	4	30	264
78. szőlőrigó (<i>T. iliacus</i>)	2	-	52
79. szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	-	-	25
80. tengelic (<i>C. carduelis</i>)	2	-	11
81. tövisszűrő gébics (<i>L. collurio</i>)	-	5	83
82. tüzesfejű királyka (<i>R. ignicapillus</i>)	-	-	28
83. vándorfűzike (<i>Ph. inornatus</i>)	-	-	1
84. vándorsólyom (<i>F. peregrinus</i>)	-	-	1
85. vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	170	27	744
86. zöld küllő (<i>P. viridis</i>)	-	-	3
87. zöldike (<i>C. chloris</i>)	6	8	305
Összesen	351	278	7076

Ez évben is 7-800 óvodás, általános iskolás, középiskolás járt a táborban és ismerkedett a madarakkal.

Az őszi tábor ideje alatt 85 faj 7076 példányát jelöltük és 1446 visszafogás volt. Ebből egy külföldi, Olaszországban gyűrzött vörösbegy (*Erithacus rubecula*) volt. Az idén is volt szenzáció, mégpedig egy vándorfűzike (*Phylloscopus inornatus*) hálóba kerülése. A részletes eredményeket a előző táblázat tartalmazza.

Sajnos pénz hiányában a rétek szárazúzózására nem került sor.

Végül köszönjük önzetlen munkáját azoknak, akik gyűrzőként vagy segítőként sokat tettek a táborok és a CES program sikeres lebonyolításáért:

Állandó munkatársak: Bánhidi Márton és Szabolcs Alex Szombathely

Gyűrzők: Góczán József Körmend, Illés Péter Kőszeg, dr. Király Gergely Völcsej, Koszorús Péter Sótorny, Lenczl Mihály Budapest, Lukács Zoltán Pécs, dr.

Németh Csaba Gyöngyösfalu, Polovitzer Péter Kondorfa, Szentendrey Géza Szentendre, Tatai Sándor Csorna, Varga László Lukácsháza

Segítők: Bíró Martin Táplánszentkereszt, Hittaller Anna, Lendvai Imre, Lőrincz Csilla, Ruff Andrea, Somogyi Zoltán Szombathely, Szentendrey-Kovács Orsolya Őriszentpéter, Tar Éva Körmend, Vörös Norbert Szombathely

A kék cinege (*Parus caeruleus*) őszi vonulása Tömördön

Kóródi Andrea¹ – Gyurácz József¹ – Bánhidi Péter²

1: Nyugat-magyarországi Egyetem, SEK, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttmk.nyme.hu

2: 9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

drbanhidip@freemail.hu

A. Kóródi, J. Gyurácz, P. Bánhidi: Autumn migration of the Blue Tits in Tömörd

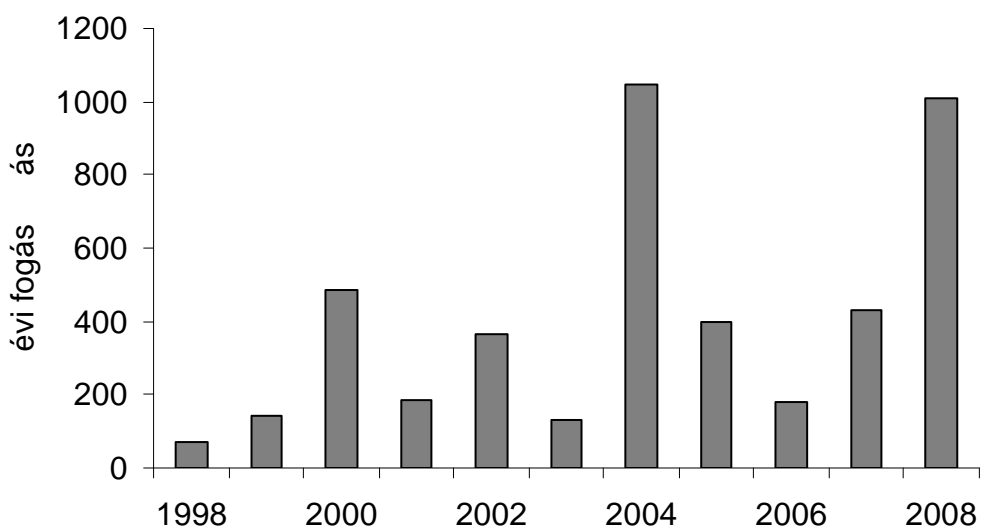
The Blue Tit is one of our most frequent songbirds, both in the nesting and migration period, yet, we know relatively little about its partial migration. The autumn migration of the Blue Tit was studied using data from birds captured from 01 August to 10 November of 1998-2008. The yearly number of captured individuals changes showed significant differences from year to year. The peak migration periods was in the mid-October.

A kék cinege (*Parus caeruleus*) a domináns madárfajok közé tartozik Tömördön az őszi vonulási időszakban. 1998 és 2008 között 4438 kék cinegét gyűrtünk. Több mint ezer példányt fogtunk 2004-ben és 2008-ban is, a legkevesebbet 1998-ban gyűrtük. Az egyes évek átlagos napi fogása szignifikánsan különbözött, Kruskal-Wallis test, $H=78,84$, $p<0,0001$ (1. ábra). A gyűrt példányok több mint 80 %-a fiatal példány volt 2004-2006-ban (2. ábra). A fiatalok előbb vonultak, mint az öreg madarak.

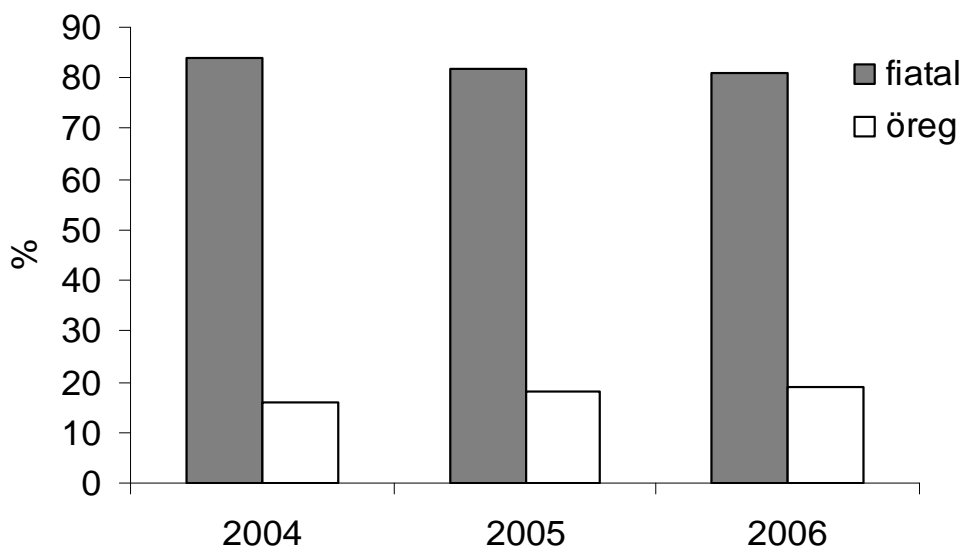
Az őszi vonulás átlagosan augusztus 25-én kezdődött, a legkorábbi kezdés dátuma augusztus 9., a legkésőbbi szeptember 1. volt. Az utolsó madár befogásának dátuma november 11. A vonulás csúcsidőszaka szeptember vége és október első fele. A legtöbb madarat októberben fogtuk (3. ábra). A befogott madarak átlagos havi szárnyhossza lényegesen nem különbözött egymástól (1. táblázat). A szeptemberben és októberben gyűrt madarak testtömege, vonulási zsírtartaléka és mellizma lényegesen nagyobb volt, mint az augusztusban befogottaké mind a négy élőhely-típusban (2. és 3 táblázat). A töviskesben és az erdőben befogott madarak vonulási

zsírtartaléka és testtömege szeptemberben és októberben szignifikánsan nagyobb volt, mint a bokros gyepben és a mocsárban befogott példányoké (4. és 5. táblázat). A különböző élőhely-típusokban befogott madarak átlagos mellizom fejlettsége nem különbözött lényegesen egymástól egyik hónapban sem.

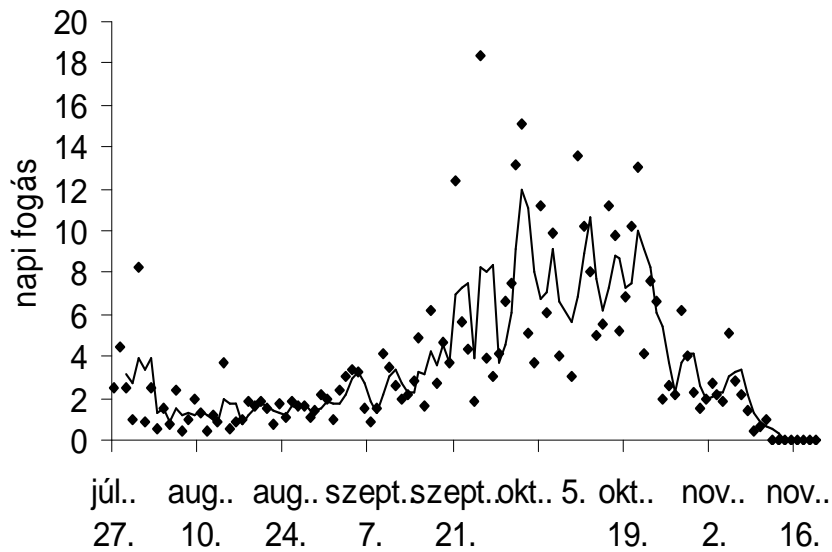
A visszafogott madarak aránya 5 és 15 % között változott (2004-2006). A visszafogott cinegék 62 %-a hím volt. A július-augusztusban gyűrűzött, valószínűleg a helyi fészkelőkhöz tartozó kék cinegék közül egy-két példányt november elején fogtunk vissza. Az októberi csúcsideőszakban befogott madarak közül kevés visszafogott példány volt, melyek röved ideig tartózkodtak Tömördön.

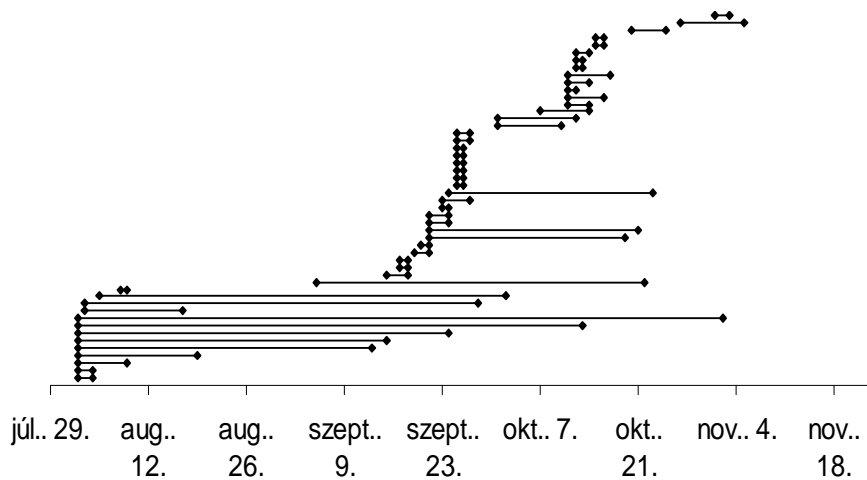
1. ábra. A gyűrűzött kék cinegék száma évente

2. ábra. A fiatal (1. éves) és öreg kék cinegék aránya

3. ábra. A napi fogások átlagának alakulás, 1998-2007

4. ábra. A visszafogott madarak tartózkodási ideje a vizsgált területen, 2004
Egy vonal egy visszafogott madár gyűrűzésének és utolsó visszafogásának idejét köti össze

Eredményeink alapján a kék cinege részleges (parciális) vonuló, a madaraknak egy része állandó a költőterületén, egy része minden évben vonul (obligát részleges vonulás), egy része pedig csak akkor vonul, ha táplálékhiány van (fakultatív részleges vonulás). Ilyenkor sok madár, nagy csapatokban vonulhat (irrupció).

Töviskés, 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	Augusztus 66,03 \pm 2,25 30	Szeptember 66,1 \pm 1,31 38	Október 66,06 \pm 1,94 158
Augusztus	-	0,98	1
Szeptember		-	0,99
Erdő, 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	66,61 \pm 1,91 28	66,2 \pm 2,24 44	65,96 \pm 2,54 104
Augusztus	-	0,71	0,41
Szeptember		-	0,88

1. táblázat A töviskésben (ANOVA: $F=0,02106$ $p>0,05$) és az erdőben (ANOVA: $F=1,076$ $p>0,05$) befogott kék cinegék havi átlagos szárnyhosszának értékeinek (mm) összehasonlítása, Tukey HSD teszt $p>0,05$

Töviskés, 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	Augusztus 0,81 \pm 0,79 27	Szeptember 1,32 \pm 1,08 37	Október 1,81 \pm 1,43 157
Augusztus	-	0,08	0,00
Szeptember		-	0,07
Erdő, 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	0,5 \pm 0,64 28	1,73 \pm 1,54 44	1,72 \pm 1,28 102
Augusztus	-	0,00	0,00
Szeptember		-	0,78

2. táblázat. A töviskésben (Kruskal-Wallis: $H=14,21$ $p<0,05$) és az erdőben (Kruskal-Wallis: $H=19,72$ $p<0,05$) befogott kék cinegék raktározott zsírkészletének becsült értékei havonta. Félkövér betűvel írva a Tukey HSD teszt szignifikáns különbségeket jelző valószínűség értékei, $p<0,01$

Töviskés 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	Augusztus 1,7 \pm 0,79 30	Szeptember 1,95 \pm 0,52 38	Október 2,28 \pm 0,75 157
Augusztus	-	0,22	0,00
Szeptember		-	0,00
Erdő, 2004-2006 Átl. \pm S.D. N	1,86 \pm 0,52 28	2,07 \pm 0,59 44	2,29 \pm 0,61 102
Augusztus	-	0,16	0,00
Szeptember		-	0,08

3. táblázat. A töviskésben (Kruskal-Wallis: $H=17,32$ $p<0,05$) és az erdőben (Kruskal-Wallis: $H=9,89$ $p<0,05$) befogott kék cinegék mellizom fejlettségének értékei havonta. Félkövér betűvel írva a Tukey HSD teszt szignifikáns különbségeket jelző valószínűség értékei, $p<0,01$

2004-2006 Átl. \pm S.D. N	Erdő 1,73 \pm 1,28 102	Töviskés 1,82 \pm 1,43 157	Bokros gyep 1,08 \pm 1,14 581	Tó 0,89 \pm 0,97 63
Erdő	-	0,81	0,00	0,00
Töviskés		-	0,00	0,00
Bokros gyep			-	0,3

4. táblázat. A kék cinege raktározott zsírkészletének becsült értékei 2004-2006 októberében négy élőhely-típuson, Kruskal-Wallis: $H=53,78$ $p<0,01$. Félkövér betűvel írva a Tukey HSD teszt szignifikáns különbségeket jelző valószínűség értékei, $p<0,01$

2004-2006 Átl. \pm S.D. N	Erdő 11,23 \pm 0,66 44	Töviskés 11,11 \pm 0,68 37	Bokros gyep 10,91 \pm 0,62 423	Tó 10,64 \pm 0,68 45
Erdő	-	0,88	0,22	0,00
Töviskés		-	0,65	0,03
Bokros gyep			-	0,4

5. táblázat. A kék cinege átlagos testtömegének értékei (g) 2004-2006 szeptemberében négy élőhely típuson, One-way ANOVA: $F=6,455$ $p<0,05$. Félkövér betűvel írva a Tukey HSD teszt szignifikáns különbségeket jelző valószínűség értékei, $p<0,05$

Az irrupció során nagyszámú madár kényszerülhet vonulásra. Tömördön 2004-ben és 2008-ban volt irrupciós vonulás, ami az északabbi (Lengyelo. Baltikum) területeken, valamint az Alpokban és Kárpátokban tapasztalható kevesebb bükkterméssel lehet összefüggésben. A helyi populáció egy része, elsősorban a hímek állandóak, a fiatalok és a tojók többsége vonuló

Az őszi vonulás augusztus második felében kezdődik, időbeli eltolódása a tíz év alatt nem volt tapasztalható. A fiatalok előbb vonulnak irrupciós években és más években is. Az északi irrupciós vonulók szeptember végén és október első felében vonulnak át nagy számban a vizsgált területen. Az irrupciós években a hosszabb időre megpihenő madarak aránya kisebb, mint más években, rövid pihenő után tovább vonulnak. Az erdő és a töviskés élőhely-típusok táplálkozás és zsírfelhalmozás szempontjából jobb élőhelyek, mint a bokros gyep és a mocsár. Az átvonulók telélőhelye egy Horvátországban és egy Szerbiában megkerült tömördi gyűrűs cinege alapján az Adria partvidéke lehet.

A kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) őszi vonulása Tömördön

Gergelics Sándor¹ – Gyurácz József¹ – Bánhidi Péter²

1: Nyugat-magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttmk.nyme.hu
2: 9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

S. Gergelics, J. Gyurácz, P. Bánhidi: Autumn migration of Pied Flycatcher in Tömörd

934 Pied Flycatchers were ringed in 1998-2008. The average daily captures of the years changed significantly. The peak migration periods was in the first half of September. The juvenile birds migrated earlier than adults. The average minimum stopover period of recaptured birds was 5.58 days. More than half of birds were captured in the forest.

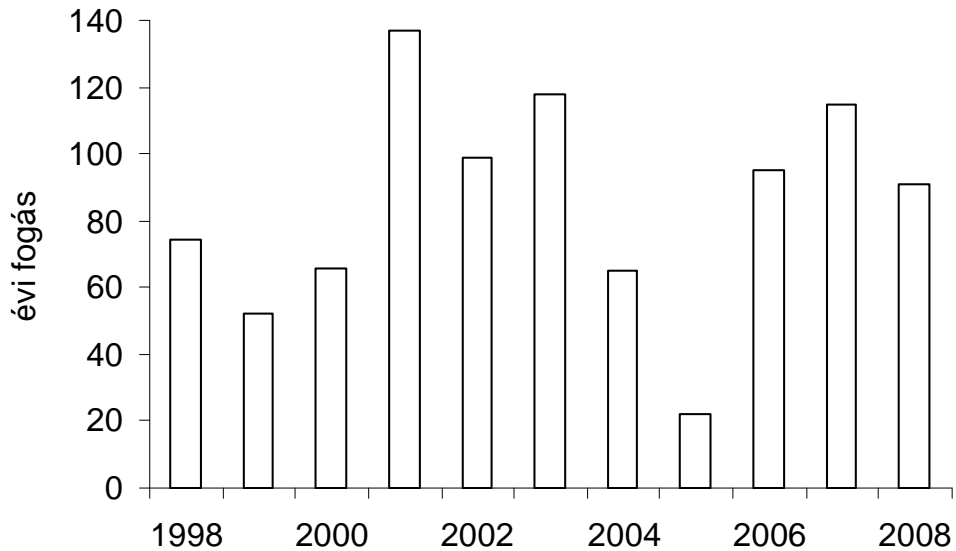
A kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) a szubdomináns madárfajok közé tartozik Tömördön az őszi vonulási időszakban. 1998 és 2008 között 934 kormos légykapót gyűrtünk. Több mint száz példányt fogtunk 2001-ben, 2003-ban és 2007-ban is, a legkevesebbet 2005-ben gyűrtük. Az egyes évek átlagos napi fogása szignifikánsan különbözött, Kruskal-Wallis test, $H=19,13$, $p<0,01$ (1. ábra). A gyűrt példányok több mint 70 %-a (max. 95%) fiatal példány volt 2004-2006-ban.

Az őszi vonulás átlagosan augusztus 17-én kezdődött, a legkorábbi kezdés dátuma augusztus 3. (2003), a legkésőbbié szeptember 6. (2000) volt. 1998-tól 2008-ig a vonulás kezdete szignifikánsan nem tolódott korábbra, Pearson's $r=-0.41$, $p>0.05$ (3. ábra). Az utolsó madár befogásának dátuma október 7. A vonulás csúcsidőszaka szeptember első fele. A legtöbb madarat szeptemberben fogtuk (2. ábra). A fiatalok előbb vonultak, mint az öreg madarak. A napi fogások alapján egy augusztusi és egy szeptemberi vonulási hullám különíthető el mind a fiatal, mind az öreg madarak esetében.

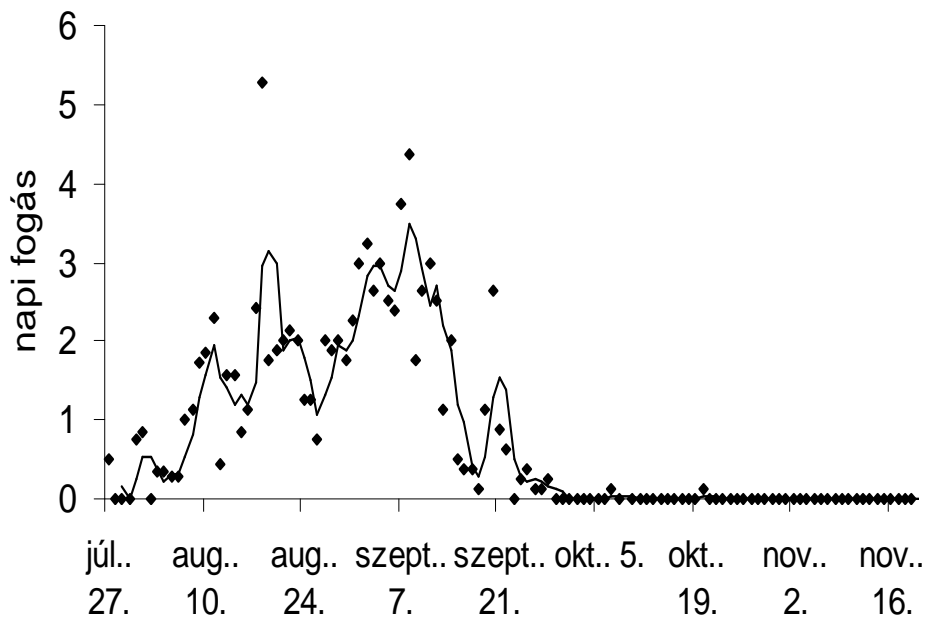
A szeptemberben befogott madarak átlagos vonulási zsírtartaléka szignifikánsan nagyobb, mint az augusztusban befogottaké (Tukey HSD teszt, fiatalok: $p=0,001$, öregek: $p=0,002$). A szárny és a 3. kézevező hossza, valamint a testtömeg esetében nem találtunk lényeges különbséget az első és második vonulási hullámban befogott madarak között. Az adatokat a táblázat tartalmazza.

A madarak több mint felét az erdőben álló hálókka fogtuk be (5 ábra). A gyűrt madarak 7 %-át fogtuk vissza 2006-ban és 2007-ben. A visszafogott madarak átlagos tartózkodási ideje 5,58 nap volt (4. ábra). A madarak első befogáskor és az utolsó visszafogáskor számított átlagos testtömege ($12,50\pm 0,53$ g, illetve

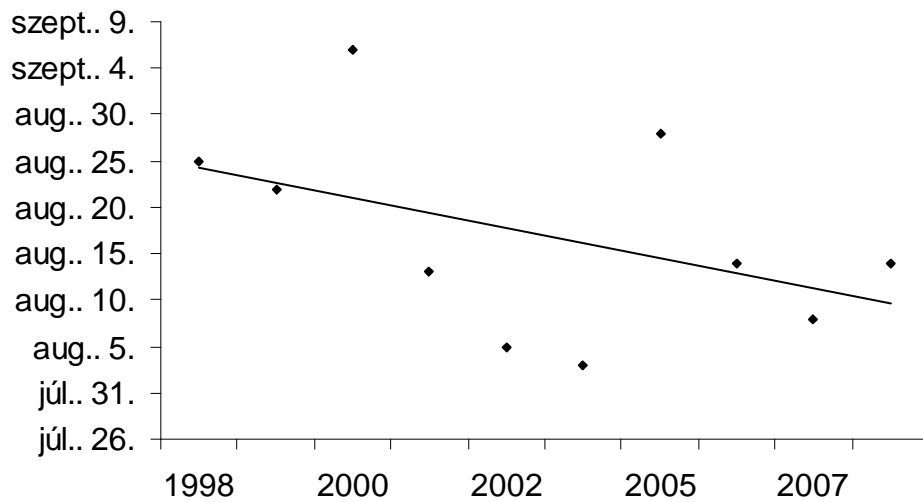
13,08 \pm 2,81g), valamint becsült vonulási zsírtartaléka (1,62 \pm 2,05, illetve 2,05 \pm 1,51) szignifikánsan nem különbözött. A madarak többsége feltehetően 2-3 nap pihenő után elhagyja a tömördi Nagy-tó környékét. Az átvonulók származási helyét és telelőhelyét külföldi megkerülések hiányában nem ismerjük.

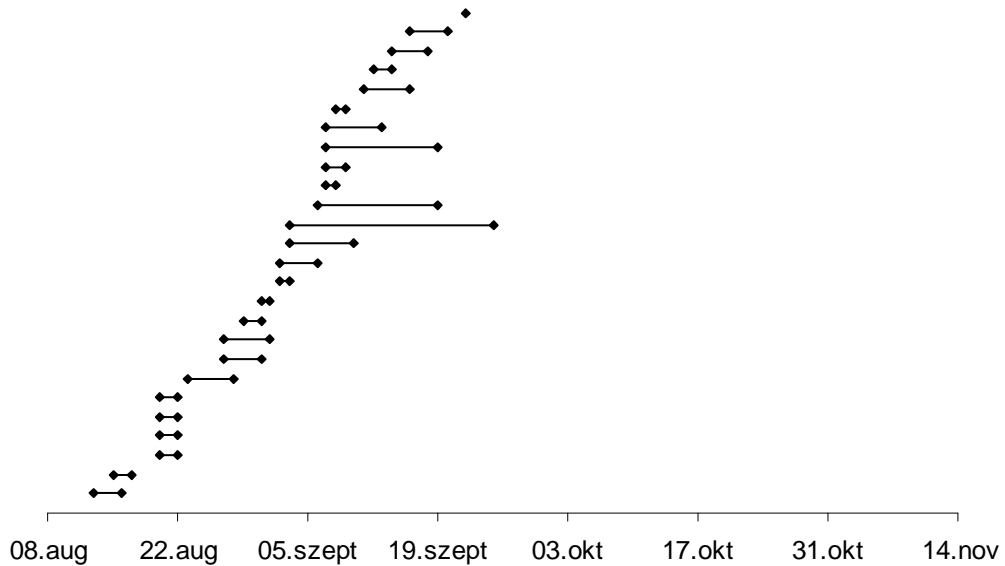
1. ábra. A gyűrűzött kormos légykapók száma évente

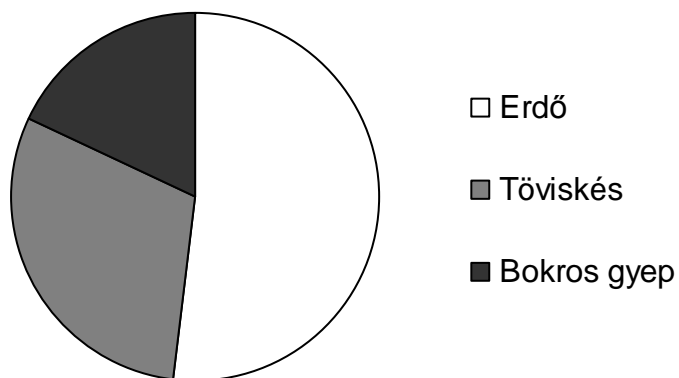
2. ábra. A napi fogások átlagának alakulás, 1998-2007

3. ábra. A vonulás kezdő dátumának (az első 3-as vonulási zsír értékkel rendelkező madár befogásának dátuma) változása

4. ábra. A visszafogott madarak tartózkodási ideje a vizsgált területen, 1999-2006
Egy vonal egy visszafogott madár gyűrűzésének és utolsó visszafogásának idejét köti össze

5. ábra. A befogott kormos légykapók megoszlása (%) élőhely-típusonként, 2007

	Öreg		Fiatal	
	augusztus	szeptember	augusztus	szeptember
Átl.+S.D.	79,41+11,17	80,21+7,05	78,94+5,53	79,52+4,47
N	53	89	271	182
Átl.+S.D.	55,94+29,7	55,95+14,79	57,61+19,92	56,1+14,56
N	36	65	163	149
Átl.+S.D.	12,6+2,13	12,69+1,19	12,24+0,81	12,46+0,99
N	52	85	276	214
Átl.+S.D.	0,75+1,28	1,46+1,67	1+1,28	1,39+1,36
N	54	81	229	147

A befogott madarak átlagos szárnyhossza (mm, felső sor), 3. kézevezőjének átlagos hossza (mm), testtömege (g) és becsült vonulási zsírtartaléka, 1999-2006

A fekete rigók (*Turdus merula*) zsírraktározása az őszi vonulási időszakban

Hittaller Anna¹ – Gyurácz József¹ – Bánhidi Péter²

1: Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttmk.nyme.hu
2: Mészlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

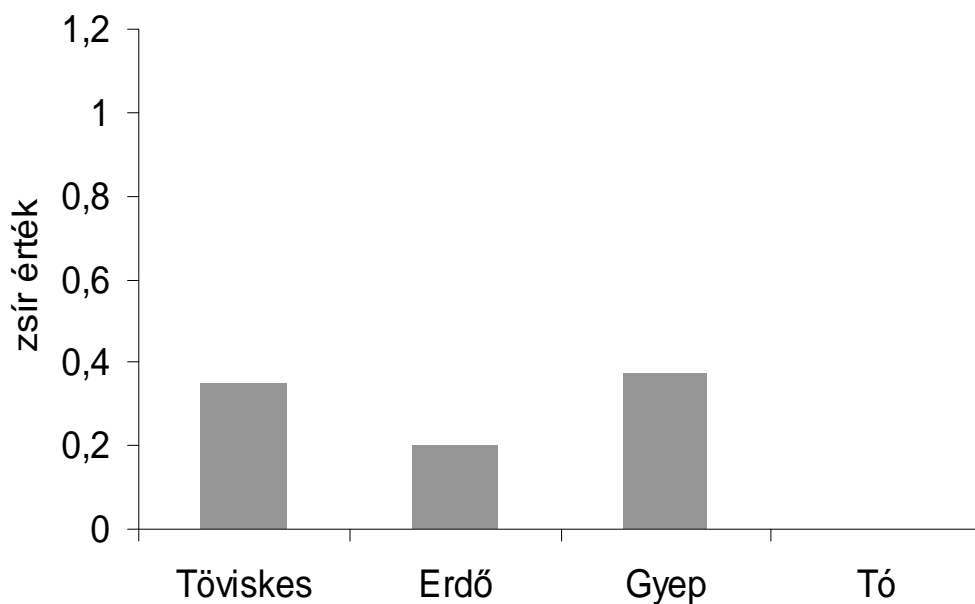
A. Hittaller, J. Gyurácz, P. Bánhidi: Fat accumulation of the Blackbird in autumn migration

The average fat load of Blackbirds captured in four different habitats and months was compared by Kruskal-Wallis test. In October the fat load of birds captured in bushy and forest was significantly bigger than birds' captured in marsh and grassland. The birds captured in October were fatter than birds captured in August and September.

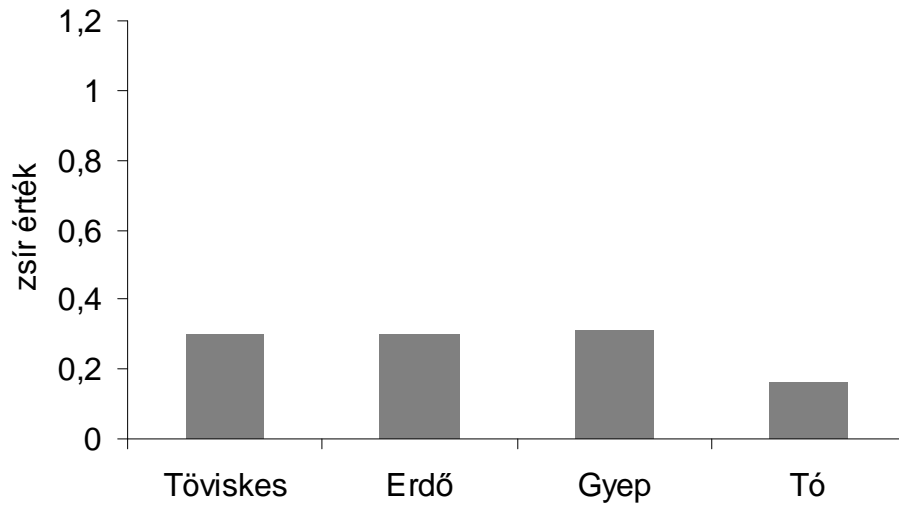
Négy évben (2004-2007) augusztustól októberig befogott 1092 fekete rigó (*Turdus merula*) vonulási tartalékzsírját becsültük egy 0-tól (zsír nélküli) 8-ig (a test hasi oldalát vastagon zsír borítja) terjedő skálán. A becsült értékekből kiszámoltuk és összehasonlítottuk a négy élőhely-típusban - töviskés (bokros): 502 példány, erdő: 308 pld, gyepek: 229 pld, tó: 53 pld - befogott madarak átlagos havi zsír értékét. A négy élőhely-típusban augusztus, szeptember folyamán befogott madarak átlagos vonulási

tartalék zsírja lényegesen nem különbözött egymástól (Kruskal-Wallis teszt: aug.: $H=1,8$; szep.: $H=0,98$; $p>0,05$). Mindegyik élőhely-típusban viszonylag sovány madarakat fogtunk (1. és 2. ábra). Augusztusban a legnagyobb zsír érték 2-es volt, szeptemberben pedig 3-as. Az októberben befogott madarak közül a töviskésben (bokros) és az erdőben befogottak átlagos zsír értéke lényegesen nagyobb volt, mint a bokros gyeppen és a tóban (mocsár) befogottaké (Kruskal-Wallis teszt: $H=18,75$; $p=0,0003$, Tukey teszt $p<0,001$), a töviskés és az erdő madarai nem különböztek egymástól, hasonlóan kövérek voltak (3. ábra). Az októberi befogott fekete rigók lényegesen nagyobb raktározott zsírmennyiséggel rendelkeztek, mint az augusztus-szeptemberben befogott, sovány madarak (Kruskal-Wallis teszt: $H=26,9$; $p<0,0001$, Tukey teszt $p<0,001$). Októberben a legnagyobb zsír érték a 6-os volt.

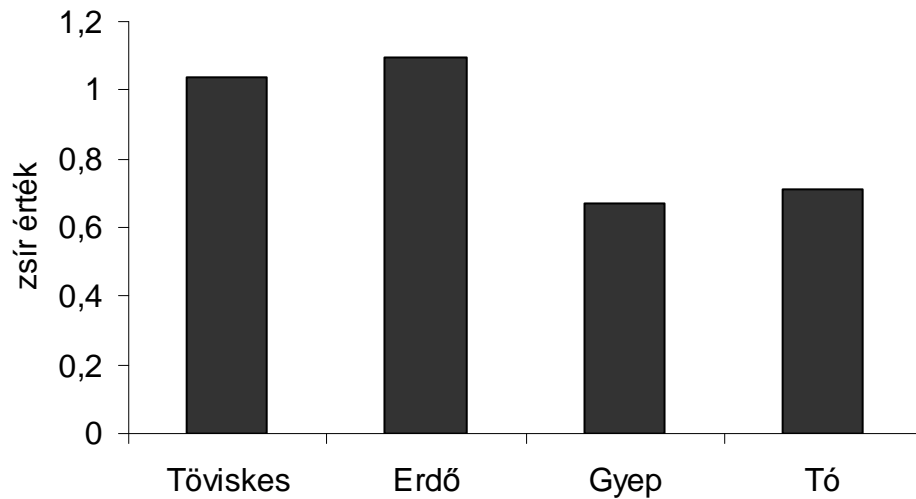
Az eredmények alapján arra következtetünk, hogy a vonulás fő időszakában, októberben a bokros és az erdő nem csak biztonságos pihenőhelye, de fontos táplálkozó területe is a fekete rigóknak, ahol elsősorban a vadkörte és galagonya termése biztosítja a vonuláshoz szükséges energiaforrást. A gyeppel és a tóval októberben kevésbé jelentős élőhely a fekete rigók vonulása szempontjából.

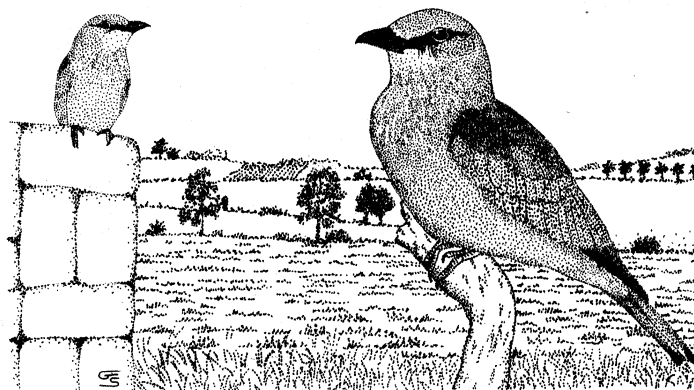
1. ábra. Az augusztusban befogott fekete rigók átlagos becsült zsír értékei

2. ábra. Az szeptemberben befogott fekete rigók átlagos becsült zsír értékei

2. ábra. Az októberben befogott fekete rigók átlagos becsült zsír értékei

Szalakóta (*Coracias garrulus*)

Az utolsó szalakóta (*Coracias garrulus*)?

Varga László

9724 Lukácsháza, Kossuth Lajos u. 27., e-mail:vargal@szherdeszet

L. Varga: The last Roller (*Coracias garrulus*)?

The Roller is very rare species of bird fauna of Vas County. The study presents 6 occurrences of the species in chronological order.

Naplóírás közben magamban mondom rendszertani sorrendben a madárrendeket, így a nap végén nem marad ki semmi a megfigyelt, lejegyzésre érdemes fajok közül. A minap a szalakótaalkatúakhoz (*Coraciiformes*) érve, belém villant a kérdés: mikor is láttam utoljára szalakótát (*Coracias garrulus*)? Nos, némi keresés után a dátum a következő: 1981. augusztus 31. Ez bizony régen volt, és ugyan úgy szoktam beszélni róla, mint Vas megyéből kipusztult madárfajról, ám talán nem lesz haszontalan néhány megfigyelés felidézése.

Az 1976-78-as években már rendszeresen jártam a Szombathelyhez csatolt Zanat és a szomszédos Söpte határát. A nyílt mezőt földutak, árkok tagolták, néhány bokorcsoport és erdősáv tette változatosabbá, de a legérdekesebb részek a Kozár-Borzó-patak mentén terültek el. A mezőgazdasági művelés még olyan technológiát használt, amely mellet még természetes dolog volt több fogolycsapat (*Perdix perdix*) állandó jelenléte, de hörcsöggel (*Cricetus cricetus*) is lehetett találkozni, és mindig voltak szalmakazlak, amelyek számos állatfaj számára nyújtottak búvóhelyet vagy vártapontot. Akkoriban szalakótát is gyakran láttam kazlakon vagy légvezetékeken, jellemzően augusztusi időszakban. Többször figyeltem meg a szalakóta mellett, az azóta szintén emlékké váló kis őrgébicset (*Lanius minor*) is a zanati mezőn. Azokban az években természetes dolog volt – Herman Ottó, Schmidt Egon vagy Bársony István leírásai alapján -, hogy vonulási időszakban megjelennek a környéken a szalakóták, feltűnnek a kazlakon (kalangyavarjú) vagy a villanyvezetékeken. A népnyelv is ismerte őket, kékcsóka vagy ződkánya néven. Emlékszem, amint kerékpárral haladtam, előttem a légvezetéken ülő szalakóta 20-30 m-re bevárt, majd tovarebbent, s újra ráült a vezetékre. Ezt aztán többször megismételte. Volt olyan eset is, amikor árokban kúszva néhány méterre tudtam megközelíteni a kazalon ülő madarat, és miután észrevett csak a szomszédos kazalra repült át.

Néhány megfigyelési adat: 1980. június 20. Söpte 1 pld. – talán költés is lehetett, volt arrafelé alkalmas terület; 1980. augusztus 16. Zanat 3 pld.; és a

következő napon 2 pld.; 1980. szeptember 13. Zanat 1 pld.; és az utolsó: 1981. augusztus 31. Zanat 1 pld.

Néhány évvel később érdeklődésemre Jánosa Attila barátom számolt be szalakóta-megfigyelésről, miszerint a Szombathelyről Vépre vezető út mentén, a transzformátorállomásnál látott 3 pld-t 1987. augusztus 25-én.

Ennyit rövid megemlékezésül e trópusi pompájú, érdekes madárfajról. Remélem, madármegfigyelő barátaim láttak ez után is szalakótát, mindazonáltal nem bízom abban, hogy madarunk belátható időn belül, újra a vasi madárfauna tagjává válhat. Bár ne lenne igazam!

Herpetológiai adatgyűjtés Vas megyében, 2008

Dankovics Róbert

Savaria Múzeum, 9700 Szombathely, Kisfaludy S. u. 9.
e-mail: danrobert@freemail.hu

R. Dankovics: Herpetological survey in Vas County, 2008

Our society has joined the Hungarian amphibian and reptilian fauna research: Hungarian Biodiversity Monitoring System in 2001 and NATURA 2000 project in 2008. Distribution and abundance of three amphibian species of NATURA 2000 were investigated in Vas County. The occurrence of *Bombina bombina* and *Triturus carnifex* were proven in the selected habitats.

A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR) keretei között, Vas megyében, az Őrségben 2001 óta folynak a kétéltűekre és a hüllőkre irányuló megfigyelések. Céljuk a kijelölt mintavételi területeken jelenlévő fajok és azok egyedszám változásának hosszú távú nyomon követése, adatok szolgáltatása, javaslatok tétele a természetvédelemi döntéshozók számára. (KISS (szerk.), 2005)

A 2008. évben, ezzel párhuzamosan, de attól eltérő helyszíneken, „A madárvédelmi és az élőhely-védelmi irányelveknek megfelelő monitorozás előkészítése” című Átmeneti Támogatás projekt keretei között szintén történtek kétéltűek állományira irányuló mintavételek. A projekt célja a közösségi jelentőségű (NATURA 2000) kétéltűek közül kiválasztott alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*) és a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) fajokról jelenlét-hiány, illetve egyedszámadatok szolgáltatása a kijelölt NATURA 2000 területekről, ezen keresztül hozzájárulás Magyarország – madárvédelmi és élőhely-

védelmi irányelvekből adódó – jelentéstételi kötelezettségeinek teljesítéséhez. Feladat volt továbbá a kiválasztott fajok állományainak hosszú távú nyomon követésére, monitorozására kipróbált módszertani útmutató összeállítása, és tesztelése. A felmérés az ország összes nemzeti parkjának területén a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium koordinálásával és a Magyar Természettudományi Múzeum vezetésével zajlott.

Az a dunai tarajosgőte és a vöröshasú unka fajokra országosan, nemzeti parkonként, Natura 2000 területen, egy – az Őrségi Nemzeti Park igazgatási területén, Vát település közelében egy közös – mintavételi terület lett kijelölve. Az alpesi tarajosgőte, eddigi ismereteink szerint, hazánkban csak megyénkben fordul elő (DANKOVICS, 1995; TARTALLY et al., 2001), ezért számára öt mintavételi terület – Őriszentpéter, Pankasz és Hegyhátszentjakab települések határában – kijelölése volt szükséges a nemzeti park területén. A mintavételi időszakban, a hat mintavételi területen, hét szaporodóhelyen, 2008 márciusától júniusáig, 31 terepnapon 65 mintavétel történt. Az alkalmazott mintavételek a NBmR módszertani javaslatait követték (KORSÓS, 1997; KISS (szerk.), 2005). A módszerek több szempontú alkalmasságának vizsgálatára minden mintavételi helyen párhuzamosan legalább kettőt kellett alkalmazni. Alap módszer gőték esetében a „palackcsapdázás”, unkák esetében a „vizuális megfigyelés” volt. Teszt módszerként gőtéknél a „vizuális megfigyelés esti lámpázással”, unkák esetében „akusztikus (hang alapján történő) megfigyelés” volt. A mintavételek száma mintavételi helyenként legalább öt volt, amelyek az esti-éjszakai és a reggeli órákban történtek.

A felvételek során Excel programban, TIR (Természetvédelmi Információs Rendszer) adattáblában módszerenkénti bontásban feljegyzésre került a kiválasztott faj jelenléte vagy hiánya, a megfigyelt egyedszáma az egyes korosztályok és ivarok szerint, valamint a mintavételi helyen megfigyelt további kételtű fajok és egyedszámuk.

A mintavételek során a dunai tarajosgőte kivételével minden kiválasztott élőhelyen kimutathatók voltak a kijelölt fajok. A gyűjtött adatok értékelése jelenleg folyik.

Újabb adatok a Tömördi Madárvárta környékének pókfaunájához V. A Kis-tó magassásosának (*Caricetum vesicariae*) talajlakó pókfaunája

Kovács Péter - Szinetár Csaba

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
Szombathely, Károlyi G. tér 4. e-mail: comaroma@citromail.hu;
szcsaba@ttmk.nyme.hu

P. Kovács, Cs. Szinetár: New Data about the Fauna of Spiders at the Bird-observatory of Tömörd IV.

In this short essay we inform our readers about the results of 2008. This year the traps were located in the marsh of the small lake. The examined sampling showed 24 various species of spider. The *Pardosa prativaga*, *Drassyllus lutetianus* and *Trochosa ruricola* were the dominant species.

A Tömördi Madárvárta környezetének biodiverzitás vizsgálata keretében 10 éve zajlanak arachnológiai vizsgálatok. 2008-ban a gyűrűző állomásnak helyet adó akácós és a cseres-tölgyes között húzódó Kis-tó területén mértük fel a talajlakó pókfaunát. A sekély mederben csaknem homogén hólyagos sás állományt találunk (*Caricetum vesicariae*). Itt végeztük el a korábbi évekével azonos módszerrel és ráfordítással a talajcsapdás mintavételt. 30 darab Barber-féle talajcsapdát üzemeltettünk 2x2 méteres négyzethálóban elhelyezve, május első felében. A gyűjtésekben és a feldolgozásban, ebben az évben is részt vettek a Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi és Műszaki Karának biológia szakos hallgatói. A befogott 393 egyed 24 fajt képviselt.

A Kis-tó területén gyűjtött mintavételben ivarérett példányokkal képviselt pókfajok listáját és fogási eredményeit a 1. táblázat tartalmazza.

A 2. táblázatban összefoglaltuk az eddig felmért természetközeli élőhelyfoltok esetében regisztrált egyed- és fajsámokat.

A hólyagos sásos élőhely talajfaunájának mindhárom domináns pókfajára (*Pardosa prativaga*, *Drassyllus lutetianus*, *Trochosa ruricola*) jellemző, hogy a bolygatást jól toleráló, nedves élőhelyeken általánosan előforduló, gyakori fajok. Megállapítható, hogy a vizsgált élőhelyen többségben vannak a bolygatást jól, illetve közepesen elviselő, másodlagos élőhelyekre jellemző pókok. A vizsgált élőhely antropogén eredetű mechanikai bolygatástól mentes, egyes foltokban a nagyvadak rendszeresen használt váltói jelentenek csak mechanikai bolygatást.

	Taxon	E	D	T
1.	<i>Pardosa prativaga</i>	235	D	E
2.	<i>Drassyllus lutetianus</i>	45	D	E
3.	<i>Trochosa ruricola</i>	33	D	E
4.	<i>Pirata hygrophilus</i>	14	SD	R
5.	<i>Alopecosa pulverulenta</i>	13	SD	E
6.	<i>Trochosa terricola</i>	12	SD	E
7.	<i>Pardosa alacris</i>	10	SD	R
8.	<i>Ozyptila trux</i>	8	SD	E
9.	<i>Pocadicnemis juncea</i>	4	SD	R
10.	<i>Pirata piraticus</i>	3	GY	E
11.	<i>Drassodes pubescens</i>	2	GY	R
12.	<i>Pardosa maisa</i>	2	GY	RI
13.	<i>Phrurolithus festivus</i>	1	r	R
14.	<i>Eurocoelotes inermis</i>	1	r	R
15.	<i>Pardosa lugubris</i>	1	r	R
16.	<i>Stylophora concolor</i>	1	r	E
17.	<i>Oedhotorax apicatus</i>	1	r	E
18.	<i>Xysticus kochi</i>	1	r	E
29.	<i>Drassodes lapidosus</i>	1	r	R
20.	<i>Cercidia prominens</i>	1	r	RI
21.	<i>Clubiona stagnatilis</i>	1	r	R
22.	<i>Euryophus flavomaculata</i>	1	r	R
23.	<i>Palliduphantes pillichii</i>	1	r	-
24.	<i>Liocranoeca striata</i>	1	r	-
Összes fajsám:				24
Összes egyedszám:				393

1. táblázat. A hólyagos sásos élőhely fogási eredményei
(Pókok (Araneae))

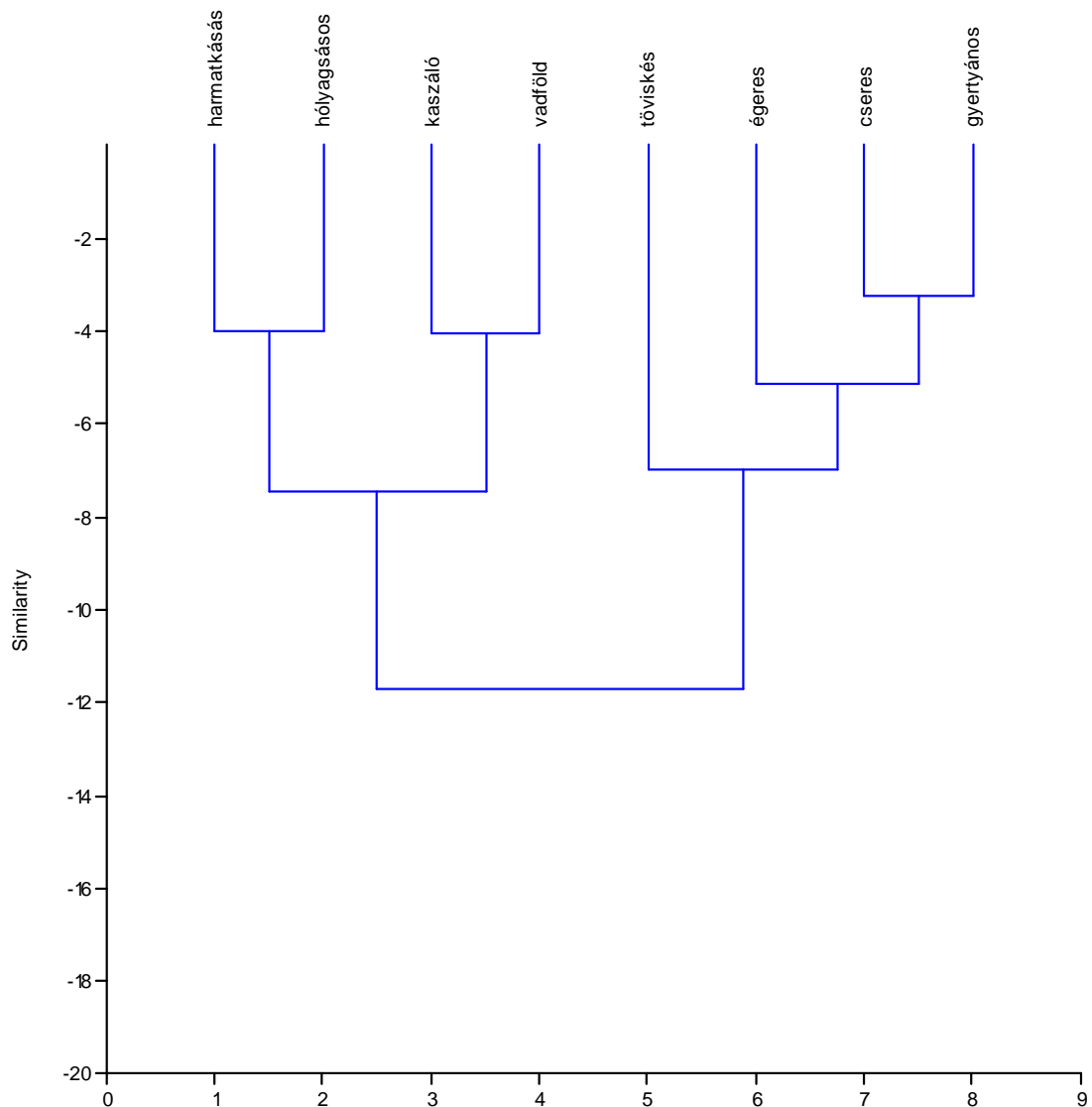
Jelmagyarázat: **E:** Egyedszám; **D:** Dominancia (*D:* domináns, *SD:* subdomináns; *GY:* gyakori; *r:* ritka) **T:** Bolygatás tolerancia (*E:* bolygatást tűrő, másodlagos élőhelyre jellemző faj; *R:* másodlagos, bolygatott és természetközeli élőhelyekre egyaránt jellemző faj; *RI:* természetközeli élőhelyre jellemző, bolygatást nem, vagy csak kis mértékben toleráló faj).

Az elmúlt tíz vizsgálati év tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a terület vízellátottsága szélsőségesen ingadozik. Aszályos években már tavasszal is száraz a terület, míg máskor a májusi időszakban is magas még a talaj és a sásavar víztartalma. Tényleges vízborítást a vizsgálati időszakban (május), egyik évben sem tapasztaltunk. A bolygatást toleráló fajok magas aránya nagy valószínűséggel, az ingadozó nedvességgel hozható kapcsolatba. A kiegyenlítően nedves élőhelyet igénylő fajok számára a Nagy-tó harmatkásás társulása lényegesen kedvezőbb, stabilabb élőhelyet jelent. Természetes élőhelyeket jelző fajként emelhető ki a *Pardosa maisa* és a horgas keresztspók (*Cercidia prominens*). A listában szereplő két utolsó faj esetében, a hazai és egyben közép-európai ritkaságukból kifolyólag nem ismerjük fentiekben tárgyalt tolerancia tulajdonságokat (*Palliduphantes pillichii*, *Liocranoeca striata*). Hazánkban mindkét faj kimondottan ritkának számít, így előkerülésük faunisztikai szempontból is említésre méltó. Érdekessége a fajoknak, hogy egy a hazánkhoz sok szállal kötődő kiváló lengyel arachnológus *Wladyslaw Kulczynski* volt a leírójuk 1915-ben, illetve 1882-ben. A vitorlás pókfajnak (*Palliduphantes pillichii*) ismereteink szerint ez a harmadik hazai adata. Ausztriai előfordulási adatai alapján tudjuk, hogy élőhely választása nagyon változatos. Természetes száraz gyepektől városi, másodlagos füves területeken keresztül a nedvesebb ártéri ligeterdőkig találkozhatunk vele. Európa szerte ritka.

	Élőhelyek	Egyedszám	Fajszám	Fajgazdagság (Margalef-index)
1.	Cseres-tölgyes	214	24	4.28
2.	Töviskés	264	35	6.10
3.	Hegyi- kaszálórét	921	24	3.37
4.	Harmatkásás	412	32	5.14
5.	Spontán cserjés (felhagyott vadföld)	489	33	5.16
6.	Gyertyános- tölgyes	108	17	3.41
7.	Égeres	107	23	4.71
8.	Hólyagsásos	393	24	3.85

2. táblázat. A vizsgált élőhelyek faj- és egyedszámjai

Az avarpókok (*Liocranidae*) családjának relatív ritka faja a *Liocranoeca striata*, mely általában a nedvesebb élőhelyeket kedveli ugyanakkor a megvilágításra közömbös. A fentiekén kívül szintén nedvesség kedvelő fajok: *Pirata piraticus*, *Pirata hygrophilus*, *Pardosa maisa*, *Clubiona stagnatilis*. A 2008-as gyűjtés eredményeként hat fajjal bővült a terület faunalistája: *Palliduphantes pillichii*, *Liocranoeca striata*, *Pardosa lugubris*, *Clubiona stagnatilis*, *Phrurolithus festivus*, *Drassodes lapidosus*. Az eddig vizsgált élőhelyek pókfaunájának hasonlósági kapcsolatát ábrázoló diagrammon láthatjuk, hogy az aktuálisan felmért hólyagos sásos faunája a Nagy-tó harmatkásásában élő pókegyütessel van legközelebbi viszonyban, ami a hasonló vegetációszerkezettel, fényviszonyokkal, továbbá vízellátottsággal magyarázható.

1. ábra A Tömördi Madárvárta körzetében vizsgált élőhelyek talajlakó pókfaunájának hasonlósági viszonyai. (Tömörd 1999-2008.)

A kövi rák (*Austropotamobius torrentium*) újabb előfordulása a Kőszegi-hegységben

Illés Péter

9730. Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: selliretep@freemail.hu

P. Illés: New occurrence of Stone Crayfish in the Kőszeg Mountains

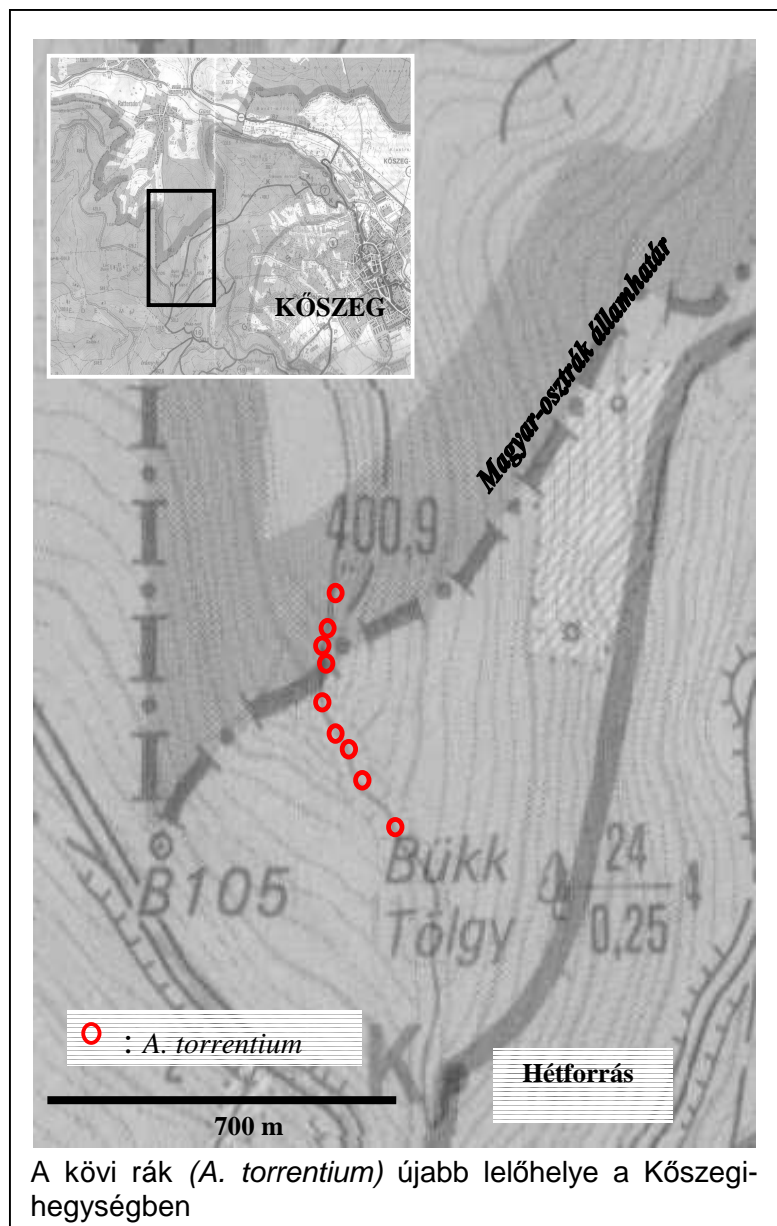
The essay provides new data on stone crayfish occurrence in the Kőszeg Mountains. 9 specimens were found in the stream called „Hétforrás” in 2008.

Közel másfél évtizede ismert a kövi rák (*Austropotamobius torrentium*) jelenléte a Kőszegi-hegységben. A Cinege 9. számában már leírtam, hogy a hegység hazai oldalán lévő kisvízfolyásokat ugyan átvizsgáltam, de ez idáig csak a Stájer-házaknál eredő patakokban találtam meg e fajt.

Dr. Németh Csaba tavaly jelezte, hogy a Hétforrásnál rákollómaradványt talált (NÉMETH Cs. szóbeli közlése). Ez indított arra, hogy tüzetesebben átnézzem ezt a patakszakaszt.

A trianoni határkőtől kb. 100 m-re az osztrák oldaltól kezdve felfelé a Hétforrásig vizsgáltam át a patakot. Összesen 9 kövi rákot találtam: az osztrák oldalon 4-et (1 pld. nőstény, 1pd. 1 cm-es idei ivadék, 2 pld. 2 cm-es tavalyi), a magyar oldalon 5-öt (2 nőstény, 1 kb. 6 cm fejtör

hosszúságú hím, 2 ivadék (egyik idei). Az osztrák oldalon az erdőirtás ágai, gallyai a

A kövi rák (*A. torrentium*) újabb lelőhelye a Kőszegi-hegységben

patakba estek így ott bizonyos részeken lehetetlen volt keresgélni. A magyar szakaszon bedőlt fák, ágak nehezítették a keresést. A rákok főként olyan helyen fordultak elő, ami nem túl sebes vízű, nem esik a fő sodorvonalba, s a csendesebb patakszakaszok félig vízben álló kövei, tuskói alatt tartózkodtak. Az itteni állomány becsült egyedsűrűsége jóval elmarad a Stájer-házak környékén élő állományokétól. Bár régebben (2001.) már átvizsgáltam ezt a területet, akkor nem találtam itt rákot. Ha voltak is, minden bizonnyal akkor is csak alacsony egyedszámban fordulhattak elő. Ez azt is igazolja, hogy érdemes olyan élőhelyeket ismételten átvizsgálni, ahol korábban már volt felmérés.

A hegység patakjai a Gyöngyösbe folynak. Továbbra is kérdéses, hogy az ott előforduló jelzőrák, valamint az általa terjesztett rákpestis meddig hatol fel ezeken a vízfolyásokon, s mennyire veszélyezteti a –Vas megyében csak itt előforduló,– védett kövi rák állományokat?

KRÓNIKA

Beszámoló az MME VII. Tudományos Üléséről

Gyurác József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttmk.nyme.hu

J. Gyurác: Report on the 7th Scientific Conference of the BirdLife Hungary

The 7th MME Scientific Conference was organized in Baja. Among the lectures about the autumn migration of Blue Tit in West Hungary was also presented. Presentations covered the following interesting topics: birds' lifespan and climate change, bird ringing and practical conservation work, the ecology of bird migration, etc.

Sopron, Szeged, Szombathely, Nyíregyháza, Budapest, Debrecen után a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2008. október 24-től 26-ig Baján rendezte meg az MME VII. Tudományos Ülését. A rendezvénynek az Eötvös József Főiskola adott otthont. A rendezvényen több mint 80 szakember vett részt előadással vagy poszterrel. A konferencia külföldi díszvendége Stephen Baillie, a BTO kutatási igazgatója és az EURING elnöke volt. A konferencián 5 plenáris előadás, 5 szekcióban több mint 30 szekció előadás hangzott el, a poszter szekcióban 18 posztert mutattak be. Az egyes előadások és poszterek témája átfogta a madártan széles területét, de a

hazai madárgyűrűzés centenáriuma alakalmából az előadások többsége a madárvonulás-kutatás és a madárgyűrűzés eredményeiről szólt. A tudományos üléshez kapcsolódva került megrendezésre a VI. Országos Gyűrűzőtalálkozó is. A konferencia dunai hajókirándulással zárult.

A madárgyűrűzés és vonuláskutatás szekcióban mutattuk be a kék cinege vonulásával kapcsolatos tömördi eredményeket: Gyurác J. – Bánhidi P.- Kóródi A. A kék cinege (*Parus caeruleus*) őszi vonulása egy nyugat-magyarországi élőhelyen. A részeredményeket a Cinege jelen számában is közöljük. Egy másik előadásban a Sumonyi Madárgyűrűző Állomáson végzett hosszú távú vizsgálat alapján ismertettük a vonuló nádiposzták biometriai tulajdonságaiban tapasztalt változásokat: Gyurác J. – Bank L.- Bedenek G. Vonuló nádiposzták (*Acrocephalus spp.*) populációk átlagos testtömegének, zsírtartalékának és szárnyhosszának változása 1988-tól 2006-ig.

A konferencián való részvételemet a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Tudományos Tanácsa támogatta.

A hazai madárgyűrűzés centenáriumának nyitórendezvénye

Gyurác József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttmk.nyme.hu

J. Gyurác: Report on the Open Meeting of the Centenary of Hungarian Bird Ringing

The Open Meeting of Centenary was organized by University of West Hungary and BirdLife Hungary in Kőszeg. There were two presents about the history of Hungarian bird ringing and the results of ten years old Tömörd Bird Observatory.

A 2008. év a vasi madarászok számára kétszeres jubileumot jelentett. Vönöczky-Schenk Jakab az erdélyi Hídvégen, 1908. július 8-án jelölte azt a fehér gólyafiókat (*Ciconia ciconia*), amelyet a busmanok földjén, a dél-afrikai Natalban lőttek le 1910. január 30-án. 1998-ban indítottuk el a Tömördi Madárvárta madárgyűrűzési programját. A hazai madárgyűrűzés 100 éves évfordulójáról megemlékező programsorozat nyitórendezvényét a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, valamint a Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi és

Műszaki Kara közösen rendezte meg 2008. január 18-án a kőszegi Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban.

Az rendezvényt prof. dr. Veress Márton, az NymE TTMK dékánja nyitotta meg. Karcza Zsolt, a Madárgyűrűzési Központ vezetője átfogó előadást tartott a hazai madárgyűrűzés történetéről, Gyurácz József és Bánhidi Péter a 10 éves Tömördi Madárvárta kutatási, természetvédelmi és nevelési eredményeiről számolt be. A jubileumi ülést megtisztelte jelenlétével Vönöczky András, Schenk Jakab Pécsen élő unokája és prof. dr. Faragó Sándor, az NymE rektora is. Vönöczky András egy CD-t adott át Karcza Zsoltnak, amely Schenk Jakabbal kapcsolatos fotókat tartalmazott. Az előadások után a résztvevők közel 50 fős társasága átvonult a kőszegi temetőbe, ahol megkoszorúzta Chernel István, Schenk Jakab és Bechtold István sírját.

Az eseményről a sajtó több képviselője is részletesen beszámolt.

TERMÉSZETVÉDELMI NEVELÉS

Madarász Ovi, 2008

Lőrincz Csilla

9700 Szombathely, Széll K. u. 51.

Cs. Lőrincz: Ornithological Kindergarten 2008

The program lasts during the whole year. It takes place in the largest kindergarten of the town. The report presents the activities and games carried out in each month of the year. The society often organizes slide shows and lectures in other institutes as well.

A tizenhárom éve működő madarász ovi egy egész éves természetismereti program nagycsoportos óvodásoknak. Mint óvónő és madarász is egyben nagyon fontosnak tartom, hogy már óvodás korban megismerkedjenek a gyerekek a természet szépségeivel, sokszínűségével.

A madarász ovit minden évben 15-20 nagycsoportos óvodásnak szervezem, akikkel egész éves program szerint tevékenykedünk a szombathelyi Aréna Óvodában, ahol dolgozom. Minden hónapban egy-egy kinti (helyszíni) foglalkozás van, ezek kirándulások, barangolások, majd az itt szerzett tapasztalatokat benti foglalkozáson dolgozzuk fel.

Évek óta kedvelt programjaink a következők:

- a Tömördi madárvárta fölkeresése
- kirándulás Felsőcsatára
- madárkarácsony a Kámoni Arborétumban
- a Savaria Múzeum természettudományi és helytörténeti kiállításának megtekintése
- a kőszegi Bechtold István Bemutató Központ meglátogatása
- kora tavaszi kirándulás Horvátnádaljára a Dobogó erdőbe
- odúellenőrzés a Kámoni Arborétumban
- Madarak és Fák Napi délelőtt az óvodában
- három napos madarász ovis tábor Tömördön.

Benti foglalkozásainkon általában diavetítéses madárismerettel kezdünk, majd manuális tevékenységek során természetes anyagok felhasználásával madarakkal kapcsolatos dolgokat készítünk. Az óvodai szakkör jellegű foglalkozások mindig hétköznap vannak, a kirándulásaink pedig hétvégeken, vagy ha megoldható, hétköznap is lehetnek.

A madarász ovis program ingyenes szakkör, a gyermekeket érdeklődésük alapján választom. Év végére sok-sok tapasztalattal, ismerettel gazdagodnak a gyerekek, melyet iskolás korukban kamatoztathatnak. A madarász ovis program iránt nagy az érdeklődés, a szülők is szívesen fogadják ezt a lehetőséget.

Környezeti nevelés egyesületünkben

Lőrincz Csilla

9700 Szombathely, Széll K. u. 51.

Cs. Lőrincz: Environmental education in our society

The association's program for educating to environmental protection is going on during the whole year. The program deals with children from the kindergarten and students from primary school, secondary school, college or university. This educating program mainly takes place at the Bird Ringing Station of Tömörd.

Egyesületünk nagy hangsúlyt fektet a környezeti nevelés terén végzett munkára, hiszen az utánpótlás nevelés nagyon fontos számunkra.

Táboraink során a diákok segítségére mindig szükségünk van, hiszen sok feladatot tudnak ők is ellátni, amivel a madárgyűrzést segítik. A gyűrűzők által felvett adatokat a füzetbe rögzítik, részt vesznek a hálók óránkénti ellenőrzésében, az

ügyesebbek pedig már a madarakat is ki tudják óvatosan szedni a hálóból. A tábor körüli tevékenységekből is kiveszik a részüket, ha kell, fát fűrészelnék, száraz ágakat gyűjtenek a tüzeléshez, a lekaszált területekről szénát gereblyéznek. Természetesen felnőtt felügyeletével teszik mindezt, hiszen a kisebb diákok szervezett formában táboroznak a madárvártán.

Középiskolás, főiskolás, egyetemista diákok is szívesen töltenek el több napot táborainkban és őket már komolyabb feladatokkal is meg lehet bízni. Érdeklődéssel figyelik a madárgyűrűzést, ismerkednek a különböző madárfajokkal és rendszeresen visszajárnak hozzánk.

Nagyon fontos eredmény, hogy akik madarászni járnak hozzánk, egész más szemléletűek lesznek, a szabad idejüket is inkább a természetvédelemnek szentelik. Az egyesület keretei közt működő madarász ovi és sulis diákjai is sokszor töltenek el több napot a madárvártán, ahol ismerkednek a madarakkal, a madárgyűrűzéssel és a madárvédelemmel. Tapasztalatokat gyűjtenek tanulmányaikhoz és élvezik a természet nyújtotta szabad életet.

Szintén szervezést és felkészülést igényel az egy-egy délelőttre, délutánra bejelentkező iskolás, óvodás csoportok fogadása, akiknek természetismereti foglalkozásokat tartunk. Főleg pedagógus végzettségű madarászok veszik ki ebben részüket, hiszen a gyerekekkel való bánásmód nagyon fontos, tudni kell, hogy hogyan lehet a legélményszerűbben bemutatni a madárvártán folyó munkát, a madarászást.

Legérdekesebb élmény a gyerekeknek, amikor a gyűrűzött madarakat kézbe is vehetik és megsimogathatják őket. Öröm látni a boldog gyermekarcokat ilyen alkalmakkor.

A madárvártánkon rengeteg lehetőség adódik a sokszínű természet megismerésére, hiszen a madarak bemutatása mellett a terület növény- és állatvilága is figyelmet érdemel. A fajgazdagság mellett azonban a különböző élőhelyek is rejtenek sok-sok érdekességet (erdős, bokros, rét és tavi területek).

Táboraink működését évek óta segítik a "Hermanos" vadász és környezetvédelem szakos diákok, akik hetesi gyakorlatukat töltik ősszel a madárvártán és szereznek tapasztalatokat a természetvédelemben.

Biológia és környezettan szakos főiskolások, egyetemisták is jönnek táborainkba, akik tanulmányaikhoz, szakdolgozataikhoz gyűjtenek sok-sok ismeretet.

**A *Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület
munkájának támogatói 2008-ban**

**Nemzeti Civil Alapprogram Nyugat-Dunántúli Kollégiuma
Nyugat-magyarországi Egyetem, Savaria Egyetemi Központ**

Természettudományi és Műszaki Kar, Biológia Intézet

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

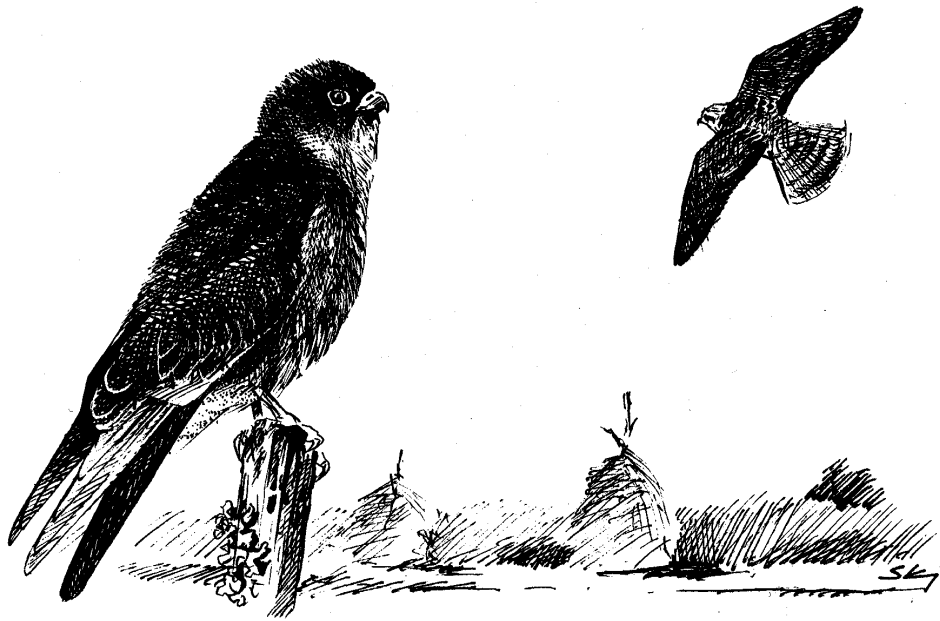
Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

Szombathelyi Erdészeti Zrt.

Vonuló Madarakért Alapítvány

KÖSZÖNJÜK!

**2009. ÉV A KÉK VÉRCSE (FALCO VESPERTINUS)
ÉS A VETÉSI VARJÚ (CORVUS FRUGILEGEUS) VÉDELMEÉNEK ÉVE**

Kék vércse (Falco vespertinus)

**Támogassa az 1%-kal!
MME adószám: 19001243-2-43
Chernel István MTE adószám: 18884351-1-18**

A rajzok BirdLife grafikák

1. kép. Hólyagos sásos a Kis-tó területén. A 2008-as év talajzoológiai felmérés helye. Tömörd, 2008. május 19. (Fotó: Szinetár Cs.)

2. kép. A tömrödi Nagy-tó a 21-22-23-as függőnyhálókkal. Tömörd, 2008. szeptember 2. (Fotó: Gyurácz J.)

3. kép. Kövi rák (*Austropotamobius torrentium*) a Hétforrás patakjában (Fotó: Illés P.)

4. kép. Alpesi tarajosgőte (*Triturus carnifex*) hasi oldalának mintázatai (Fotó: Dankovics R.)

5. kép. A vöröshasú unka (*Bombina orientalis*) közösségi jelentőségű (NATURA 2000) békafaj (Fotó: Dankovics R.)

6. kép. Kékbegy (*Luscinia svecica*) gyűrűzött példánya. Tömörd, 2008. szeptember 5. (Fotó: Gyurácz J.)

7. kép. Kis légykapó (*Ficedula parva*) gyűrűzött példánya.
Tömörd, 2008. szeptember 7. (Fotó: Gyurácz J.)

8. kép. Vándorsólyom (*Falco peregrinus*) gyűrűzött példánya.
Tömörd, 2008. november 8. (Fotó: Szabolcs A.)

9. kép. Dr. Gyurác József és Karcza Zsolt, a Madárgyűrűzési Központ vezetője megkoszorúzza Vönöczky Schenk Jakba sírját a haza madárgyűrűzés centenáriumának nyitórendezvénye alkalmából. Kőszeg, 2008. január 19. (Fotó: Balogh L.)

10. kép. Cserjék és fák kivágása a tömördi rétek fenntartása érdekében. Tömörd 2008. február 24. (Fotó: Gyurác J.)

11. kép. A egyik CES (Állandó Ráfordítású Helyek madárgyűrzési program) nap egyetemista résztvevői. Tömördi Madárvárta, 2008. június 21. (Fotó: Gyurác J.)

12. kép. Egyetemisták és általános iskolások az AH program keretében szervezett madárgyűrzési bemutatón. Tömördi Madárvárta, 2008. október 18.
(Fotó: Gyurác J.)